

AB

50B.17
i.M

~~010~~

116,

00 11/2

00
25

MEDITATIO THEOLOGICA
DE
ARBORE SCIENTIÆ
BONI ET MALI,

QVOD
*AB EVENTU, QVEM DEUS
PRÆVIDIT, DICTA SIT,*
ET QVOD TESTETUR,
*A DEO PRÆCAUTUM ATQVE
PROVISUM ESSE, NE HOMO
PECCARET.*

ACCEDIT
SERIES POSITIONUM ET OB-
SERVATIONVM,
*EX PROBATIS THEOLOGIS DE PRÆ-
SCIENTIA DEI ET CAVSSA
PECCATI,*
DOCTIS ET PIIS MEDITATIONIBUS OBLATA
A
IACOBO CONRADO BALDAMO,
V. D. M.

MAGDEBURGI,
TYPIS CHRISTIANI LEBERECHE FABRI.
A. MDCCXXXII.

2



MEDITATIO THEOLOGICA

ARBORE SCIENTIÆ
BONI ET MALI

AB INVENTU QUÆM DAMUS
PENNÆ QUÆ
ET QUOD PESTIFER
A DEO PRÆCIPITUM ATQUE
PROVINCIA ESSE RE HOMO
PACIFICÆ

SERIES POSITIONUM ET OB-
SERVATIONUM
EX PROBYNIA THEOLOGIA DE PRAE-
SENTIA QUÆ
DOCTIS ET PIS MEDICAMENTIS ORATA

JACOBO CONRADO BALDAMO

MAAGDEBURGI

TYPIS CHRISTIANI IBERRECHT TAYLOR
A. MDCCXXXII



EXCELLENTISSIMO
ET
GENEROSISSIMO
DOMINO,
DN. BENJAMINI
FRIDERICO
DE REICHENBACH,
REGII CONSISTORII
SUPREMI, QUOD BEROLINI
EST, VICE-PRÆSIDI
SPECTATISSIMO,
PATRONO SUO INSI-
GNITER COLENDO ATQUE
OBSERVANDO,

HANC
MEDITATIONEM THEOLOGICAM
EO, QUO PAR EST, DEMISSI ANIMI
CULTU DICAT ATQUE OFFERT
AUCTOR.

EX-

*(o) *

EXCELLENTISSIME

ET

GENEROSISSIME

DOMINE,

*PATRONE INSIGNITER CO-
LENDE ATQUE OBSERVANDE,*

Sæpius non sine oblectatione animum
meum subit recordatio temporis illius,
quo dotes, quas largius in TE contu-
lit summum benignissimumque Numen,
prudentiam, sinceritatem, & morum sua-
vitatem, cum gravitate conjunctam, ad-
mirari potui. Et cum eruditionis ac
pietatis studiis nihil TIBI prius, nihilque
antiquius semper fuerit: in TE, DOMINE
GRATIOSE, per viam laborum ac meri-
torum decentissimam ad illum dignitatis
gradum, in quo illa studia promovere
datum est, eucto, providentiam divi-
nam, quæ omnia sapientissime gubernat,
ac virtutem & pietatem clementissime re-
muneratur, ita ut amplio rem habeat cam-
pum optimus animi cursus, tacite mecum
veneror. Præter ea benevolentia & fa-
vor generis REICHENBACHIANI
erga

erga b. Hævekeri, Inspectoris quondam
 & Pastoris apud Calbenses, avi mei ma-
 terni, familiam in spem me vocavit, fore,
 ut hoc laborum Theologicorum speci-
 men, quod TIBI submisit offero, tan-
 quam publicum animi mei TIBI deditissi-
 mi monumentum, non asperneris, sed,
 qua cunctos soles, humanitate & plagulas
 hæc accipias; idque ut facias ea, qua
 decet, animi observantia a TE peto atque
 contendo. Suscipias itaque hoc scriptum
 serena fronte, quia saltem scopus scriben-
 di, qui ad Dei & Domini nostri hono-
 rem, ad quem propagandum ac amplifi-
 candum nihil non agis, collineat, TIBI
 longe erit gratissimus, & licet ipsa tractatio
 parum eximii contineat, vel solus ille
 efficiet, quo minus non prorsus indigna
 meditatio hæc censeretur, quæ PER-
 ILLUSTRATI Tuo NOMINI sacra sit. Gra-
 tulari TIBI mentem puram & illibatam
 ab illo seculi contagio, quo Deum Ter O-
 ptimum Maximum causam peccati facere
 multis modis subdole laborant homines,
 & in vanis ratiociniis, nescio quam, sci-
 entia & sapientia laudem collocant: &
 hoc nomine felicem me judicabo, quando

* (o) *

conatus mei TIBI aliquo modo probati fuerint, & hunc ingenii bonique animi fœtum omni modo foveris. Cæterum mearum omnino partium esse existimo, ut Deum præpotentem assiduissime rogem, velit TIBI & omnibus utriusque Reipublicæ summis Viris, qui habent mentem solidis revelatæ religionis principiis innutritam, ac veram & non fucatam pietatem generosis animis infixam, ex vera Arbore vitæ salutem omnigenam largiri, & TE, DOMINE PERILLUSTRIS, omnis felicitatis genere auctum cumulate ac locupletatum, ad seram usque senectutem servare. Hæc votorum, hæc precum summa est, quas ex animo pro salute TUA fundet indefessus,

*PERILLUSTRIS ET EXCEL-
LENTISSIMI NOMINIS TUI*

Meizendorffæ,
die XIV. Maji
MDCCXXII.

cultor observantissimus

IAC. CONR. BALDAMUS.



BENEVOLO LECTORI

Salutem omnigenam
EX ARBORE VITÆ VERA!

Facile prævideo, non defuturos, qui hoc genus scripturæ, quod in publicam profero lucem, leve & non satis dignum doctorum virorum lectione iudicent. Sed hi erunt fere, qui ex mole chartarum. scripta & libros æstimare solent. Magni tamen viri in bibliothecis suis ejusmodi meditationibus, quæ paucis paginis continentur, locum haud raro concesserunt, & se ex iis non parum quandoque profecisse confessi sunt ingenue. Ego quidem, mecum habitans, non ignoro, quam sit mihi curta supellex; præsertim cum incendium, divinitus immissum, studiorum cursui multa impedimenta per aliquot annos attulerit, meumque librorum apparatus, valde exiguum, in statu quo manere jusserit. Nec vanam gloriolam capto, nec huic, quam vides, meditationi existimationem magnorum virorum postulo; sed doctos
A 2 tantum,

tantum, cum venia ipsorum, irritare volo, ut hanc, quam tractandam sumsi, materiam plenius accuratiusque pertractent; quia opinor istum laborem facere ad Dei & Domini nostri gloriam contra eos, qui non verentur Summo Bono caussam peccati, si non directe, saltem indirecte, tribuere. Quod si certior factus fuero, conatum meum non improbare doctos & pios viros, meditatio de נשמת חיים, anima vitarum, Gen. II, 7. quæ, coll. Deut. VIII, 3. Mat. IV, 4. aliisque S. Scripturæ locis, ostendet rationes, cur ὁ λόγος ὑποστατικός in S. Coena, & λόγος προφορικός sint alimenta animæ nostræ, hanc forte excipiet. Iam vero hoc a TE, BENEVOLE LECTOR, peto atque contendo, velis mecum rogare IESUM CHRISTUM, qui est vera & unica Vitæ Arbor, ut contra serpentis antiqui machinationes, contraque seductam misere & deceptam arrogantium hominum turbam sapientiæ & bonitatis divinæ honorem clementissime tueatur, & qui calamitose in errore constituti sunt, ab eo liberatos, in rectum tramitem reducat, qui autem veritatem agnoverunt, in ea corroboret atque confirmet. Mediteris, quæso, etiam mecum id quod s. MACARIUS Homil. IV. §. XXVII. scribit: *Ipsè quidem (Pater cælestis) paratus est exhibere nobis suum auxilium. Modo nos ipsi a malis præoccupationibus abstinemus, quantum in viribus nostris est, & odio prosequamur opera mala, & mundi technas atque improbos & vanos sermones (λογισμὲς) abhorre-*

horreamus. & per omnia ei, quantum fieri potest, adglutinemur.

Quod denique unam alteramque observationem Theologicam de præscientia Dei, quæ ad lectionem meditationis nostræ blande & suaviter quasi invitant, huc transcribam, ut æqui bonique consulat B. L. non est quod multis monendum arbitrer.

AVGVST. lib. X. Confess. c. 2.

Deum sibi abscondunt, qui in Deo non credunt scientiam omnium. Tantopere hæc est oculus Providentiæ, in œconomia erga creaturas lux omnium attributorum. Ut nihil sit insipientius CICERONE, qui alias videtur sapiens, *negante scientiam futurorum*, in libris de *divinatione*: tollit enim stolide omnem providentiam argumentationibus vanissimis.

Et quid mirum? homo enim usque adeo est depravatus, ut DAVID, illuminatus, adhuc fateatur Pf. CXXXIX, 6. *Mirabilis scientia præ me; altior, quam ut sufficiens sim illi.* Quo magis intelligimus, illum demum videre aliquid de Providentia, qui Dei Præscientiam veneretur; qui vero hanc parum agnoscat, nil videre. Hic OCULUS ergo ante oculos sit nobis, necesse est; purgandos semper aqua viva Scripturarum, quod IEHOVAH sit *Deus scientiarum*: 1. Sam. II, 3. *quod super libro Dei scripti fuerint dies, destinati, quum nec esset unus de illis*: Pf. CXXXIX, 16. Job. XXXVIII, 21. *quod norit ab*

A 3

aterno

aterno Deus omnia opera sua: Act. XV, 12. ex
 suscitandos etiam subinde, ipsa recordatione im-
 pletorum prædictionis eventuum; de Protevan-
 gelio; Gen. III, 15. Israelitarum oppressione in
 Ægypto; Gen. XV, 13. 14. Act. VII, 6. 7. eorun-
 dem idololatria: ibid. v. 42. 43. Deut. XXXI, 16.
 de passione Christi, per omnes ætates nunciata &c.

Beatiss. memoriæ Abbas Bergensis Doct.
 BREITHAUPT. Institut. Theol. Tom. I. in
 4to L. I. C. III. p. 130. ubi locus ille AUGU-
 STINI legitur, de præscientia, quæ ipsi VISIO
 potius, quam prævisio est, pereleganter scribit.
 Hic sane OCULUS Providentiæ, non tantum
 ipsam plenissimo lumine instruit, ostendens uno
 perfectissimo intuitu, quicquid usquam & unquam
 existurum sit perfectionum ac defectuum, ut
Creationis operibus omni ex parte consulatur;
 in *naturalibus* ac *spiritualibus*: sed hoc etiam
 fundamentum est, quo in conscientia nostra po-
 sito, tam dubitationibus & scrupulis, quam ten-
 tationibus & terroribus, si unà consideramus re-
 liqua divina attributa, ex Dei verbo mederi possu-
 mus & debemus.

Illuminans gratia Domini & Dei nostri in-
 crementa sumat in animis veritatem colentibus
 ac caritatem. Dab. Meizendorffæ prope Magdeb.
 d. 26. Mart. MDCCXXXII.

№ 277

MEDITATIONIS THEOLOGICÆ
de
ARBORE SCIENTIÆ
BONI & MALI
CONSPECTUS.

§. I. In genere de arbore scientiæ & præcepto Gen. II, 16. 17. differitur. §. II. Quod arbor proprie dicta fuerit affirmatur, & allegorie absurde ac impie disjiciuntur. §. III. Cujus speciei arbor & quod probabiliter ficus fuerit, disquiritur. §. IV. Quis arbori nomen imposuerit disputatur. §. V. De ratione denominationis queritur. §. VI. Indicatur quæ nostra sit sententia de præcepto illo: non comedes &c. §. VII. Rationes ex textu sacro, qui sedes materie est, Gen. c. II. & III. afferuntur. §. VIII. Ad objectionem de arbore vitæ respondetur. §. IX. Usus didascalicus, qui caritatem Dei prædicat, & omnem peccati culpam ac causam a Deo removet, ex nostra sententia deducitur. §. X. Didascalia, quæ à risiav. tanquam primum proprie peccati initium, adeoque diabolicum semen omnium peccatorum, præbet conspiciendum, probatur. §. XI. Doctrina de fidei necessitate & indole confirmatur. §. XII. Elenchus stringitur (a) contra Manichæorum, Pelagianorum & Pseudophilosophorum de ortu mali otiosas & mali-

*malitiosas quaestiones (b) contra illud Sociniano-
rum & Episcopi figmentum, quasi Deus nil nisi
minas Adamo dederit: (c) contra Huthmannia-
num de arbore scientia errorem (d) contra eos
qui dicunt, Deum praedeterminasse hominem ad
entitatem tantum actus non ad deformitatem.
§. XIII. Epanorthotice contra eos, qui malum aequae
bonum esse faciendum, atque sic experientiam
omnia rectius docere, sibi fingunt, agitur. §. XIV.
Padevrtice monet. §. XV. Consolationis funda-
menta, in sententia nostra sita, ostendit. §. XVI.
Subjungitur series positionum & observationum
ex probatis Theologis collectarum, de praescientia
Dei & causa peccati. §. XVII. Oratio denique
colophonis loco additur meditationi.*

§. I.

Qui in silva, aut nemore, juxta arborem certam
a praedonibus letale vulnus accepit, non diu
quidem arborem considerat fatalem, nec de no-
mine ejus ac indole multum sollicitus est, mox
potius medicum & medicinam quaerit, atque ex
infimo pectore anhelat. conf. b. CHR. SCRIVE-
RIL, (proavi nostri materni, ex cujus scriptis Theo-
logiam Scriverianam, in qua definitiones & positio-
nes Biblicae fundamentum erunt, adornare cogi-
tamus, si modo Deus annuerit proposito) S. Sch.
P. I. §. Pred. §. 9. At vero arbor, prope quam
infernalis latro primis parentibus, & in illis uni-
verso generi humano, mortem intulit, diligen-
tissimam mentis contemplationem requirit, eum
in

in finem, ut lapsus gravitatem, ac gratiæ medicæ & satisfactionis Christi necessitatem probe cognoscamus, omnem autem lapsus culpam a Deo Ter Optimo Maximo accurate removeamus. Laudanda igitur est quam maxime celeberrimorum Theologorum industria, quando haud contemnendis rationibus probarunt, non esse legem leviculam, aut Legislatore non satis dignam, prohibere esum fructuum certæ arboris, & quando pro legibus paradisiacis, tum naturalibus, & quidem absolutis, tum hypotheticis, aut positivis, pugnarunt. *Naturales*, & quidem *absolutas*, dicunt illas leges, quæ & hodie, tum ex lumine rationis, tum ex revelatione divina nobis notæ sunt, & quarum summa in dilectione Dei & aliorum hominum consistit. *Positivas*, aut rectius *hypotheticas*, vocari putant quas Deus naturalibus illis absolutis in paradiso addidit; de sanctificando sabbato, de matrimonio rite ineundo, deque non comedendo fructu arboris scientiæ boni & mali. vid. b. D. BVDDEI *Instit. Theol. Dogm.* l. III. c. I. §. XII. XVII. coll. *Institut. Theol. Mor.* P. II. c. II. §. XIX-XXIV. Cum primis legem illam symbolicam de arbore scientiæ boni & mali diligenter exponunt, ubi alii inter præceptum *indulgentiæ*, de comedendo ex omnibus arboribus horti, & *imperii*, de non comedendo ex arbore scientiæ distinguunt; alii cum b. D. SCHMIDIO breviter appellant *præceptum exceptivum*, quod *multum concedit, ut aliquid prohibeat*, vid. b. D.

MAJI *Oecon. V. T. c. 2. §. X. p. 198.* Legi etiam meretur dialysis objectionum, quas Naturalismus circa historiam lapsus movere solet in vener. D. IOACH. LANGII *Causa Dei adv. Natural. P. I. Sect. III. Membr. III. p. 224-247.* in specie p. 236. sqq. ubi dignitas & gravitas legis, quæ usum fructuum ex certa arbore prohibuit, vindicatur. Huc refer illam TERTULLIANI disputationem *adversus Iudeos* p. 133. qua summam totius decalogi, adeoque omnium legum divinarum, in ista arbore fuisse comprehensam eleganter ostendit, & primam illam legem dicit *matricem omnium præceptorum.* Non habuerunt quidem protoplasti proximos, erga quos exercere potuissent ea quæ in decalogi tabula secunda postea sunt præscripta, cum alii homines præter ipsos nondum exstarent. Eo autem sensu summa totius decalogi in arbore ista dicitur a TERTULLIANO comprehensa, quo ad explorationem obsequii illa fuit comparata. B. LUTHERUS in præceptum illud commentatur sequentibus: *Hec concio, inquit, Adæ & omnibus nobis, si in innocentia perstitisset, fuisset tanquam Biblia.* Paulo post monet Deum hoc modo *Adæ dedisse verbum, cultum & religionem nudissimam, purissimam & simplicissimam, in qua nihil laboriosum, nihil sumtuosum sit. - - Hoc tantum vult, ut laudet Deum, ut gratias ei agat, ut letetur in Domino, & in hoc ei obediat, ne ex vetita arbore comedat.*

§. II.

Arborem proprie dictam fuisse illam, de qua agimus, *δοκιμασίμην* nemo sanus facile negaverit. Ut adeo mirari subeat, scribit b. D. MAJUS *Theol. Proph. Loc. V. §. 28.* quorundam sive audaciam, sive impietatem, qui Allegorice arborem interpretantur, vel de *coitu venerco*, quia *cognoscendi* verbum de eo saepe adhibeatur: vel de *Eva*, cum qua congregi Deus in Paradiso prohibuisset: vel, quod vix referre audeo, de *Adami membro virili*. Refelluntur hæ nugæ, Christiano homine indignæ, (a) κατὰ ῥῆθ'ον, quando nitimur proprietate vocis *עץ*, etz, quæ nil nisi arborem h. l. designat, aut citra absurditatem designare potest. Deinde *אכל*, *edere*, nusquam est *coire* in sacris literis; neque *יָדָע* *scivit*, *cognovit*, semper & ubique de concubitu usurpatur, sed propria illius vocis significatio ad intellectum, cum affectu voluntatis conjunctum, non ad appetitum sensitivum, spectat. (b) κατὰ διάνοιαν argumentamur ab absurdo: si *Eva* est *arbor* illa, sequeretur Evam seipsam devorasse, quia fatebatur, se comedisse fructum arboris (& quidem absente Adamo comedit) id est *Brownio* egregie scilicet interpretante, secum ipsa congressa est. Si denique in *Adamo* arbor fuit, cum quo viro rem habuit *Eva*, quando Adamo absente eam degustavit? Ac ipse Adam secum ipso congressus est, quia similiter de arboris fructu comedit, (si *edere* est *coire*;) nisi forte virile membrum sibi amputavit,

12 IMPIÆ ALLEGORIÆ REJICIUNTUR

vit, quoniam hoc de arbore intelligit impurus *Beverlandius*.

Ipse bubulus, ut recte SALDENUS L. III. Ex. XI. ait, *qua de horto hoc narrantur, proprie sumit, ut & qua de Arbore vitæ occurrunt, quid ergo altera hæc arbor mythologice & symbolice est accipienda?* vid. omnino D. MAJUS l. c. ubi nominantur etiam pii quidam & docti viri, qui *Thomam Brownium & Adrianum Beverlandium*, ne stulti sapientes sibi viderentur, ex instituto refutarunt.

Ceterum cum b. LUTHERUS in Gen. xxx. *Allegoria, inquit, est tanquam formosa meretrix, qua ita blanditur hominibus, ut non possit non amari, præsertim ab hominibus otiosis, qui sunt extra tentationem:* non immerito dixeris istas de arbore scientiæ allegorias deformes & impudicas meretrices, quas tamen non mirum est placuisse hominibus cœcutientibus, seu potius lumine Spiritus S. plane destitutis, a spiritu vertiginis impuritatisque misere actis, & revera irrisoribus Verbi Dei ridiculis. Hunc tamen fructum inde percipere potest pius lector, ut sibi cavere discat a proprio spiritu, quippe qui malus mysticus est, & involat in sacrum textum, ac præconceptis opinionibus, quas præjudicia vocant, illum conspurcat, aut profano animi habitu tanquam nasum cereum scripturæ s. sensum fingit & refingit, & quo loco Verbum Dei habeat, ineptis explanationibus prodit, stulto denique supercilio,

con-

contentis aliorum, vel solidissimis, explicationibus semetipsum in suis inventis, quamvis antehac inauditis, penitus admiratur. Imploremus assiduissime Spiritum Dei sacro sanctum, optimum verborum suorum interpretem, ut puriore illa cælesti luce intellectum perfundat, & voluntatem sincero Dei timore ac amore repleat, ut divinæ legis mirabilia ad summi Numinis honorem & salutem nostram videamus. D. HIERONYMUS ad Gal. V, 20. ubi Paulus inter *manifesta carnis opera* hæresin refert, scribit non minus vere quam graviter, *omnem eum quoque hæreticum appellari posse, qui aliter Scripturam intelligat, quam sensus Spiritus S. flagitet, quo conscripta sit, licet de Ecclesia non recesserit.*

S. III.

Cujus speciei fuerit arbor scientiæ boni & mali non una est sententia. Alii existimant quod *malus* fuerit, diversæ tamen speciei a malis nostris omnibus, quo Cant. VIII, 5. trahitur. Ex AUGUSTINO b. noster LUTHERUS forte illam opinionem enarrat tantum Comment. in Gen. Aliis placet *vitem* fuisse: ratio est, quod Salvator noster ex vitis fructu S. Coenam instituerit, tanquam medicinam contra peccatum Adamiticum. Pro hac sententia pugnant etiam Iudæi, & LIGHTFOOTUS putat, probabilem illam reddi ex lege, qua Nasiræis usus vitis penitus fuit prohibitus: hanc enim legem respexisse istam prohibitionem Adamo, dum innocens esset, factam, Pro
ficus

ficu maxima interpretum pars decernat. THEODORETUS *Quest. xxix. in Gen* hanc rationem affert, quod sibi subligacula primi parentes ex ficu paraverint. Sed invertunt alii hoc argumentum, cum longe vero similis sit, odium ingens & horrorem cepisse hominem illius arboris, ex qua tantum damni accepit, ideoque ab ea potius fugisse. SALDENUS *vix*, inquit l. c. *credibile est, tales sibi Protoplastos, jam lapsos, vestes comparasse, quæ semper ipsis & inobedientia & stultitia sua forent commemoratrices & exprobratrices, ut certe fuissent ficulnea ista. si ejusdem cum arbore vetita natura exstitissent.*

Sed, quam diu gratia Dei homines non quaesivit, illique vocem Domini non audiverunt, non fuerunt poenitentes, nec agnoverunt, se graviter peccasse & tantæ inobedientiæ ac stultitiæ reos esse, id quod liquet ex Adami atque Evæ excusationibus Gen. III, 12. 13. nec puduit eos tam peccati, quam potius deformitatis & infirmitatis, quas post lapsum in se animadverterunt, adeoque ex obviis statim foliis ficus absque considerationibus, quales in animis poenitentibus solent oriri, subligacula sibi fecerunt. Quid? peccatorum, quos nondum poenitentia subit, indoles est, teste experientia, ut ex ipsa re, qua peccarunt, prætextus & integumenta sibi sumant, inque his glorientur, quasi re bene gesta. Poenitentibus omnes vestes sunt inobedientiæ & stultitiæ commemoratrices & exprobratrices. D. MAIUS
Theol.

Theol. Proph. Loc. V. §. 30. citat *Almenoveenium*, qui in *specimine Antiquitatum e sacris profanarum* ex Patribus *Tertulliano & Irenæo* hanc sententiam de ficu tribuat. Et quamvis rationes, quas ille doctus vir l. c. adfert, parum roboris habere existimet b. Theologus *Giessensis*, probabilissimam tamen alioqui sententiam istam putat, & contra *Saldenum* unum alterumque probabile argumentum pro illa in medium produxit. Inprimis notabilia sunt quæ de ficu *Indicâ, Mauza* dicta, quæ etiam circa *Damascum* crescit, narrat (a) quod nimirum *Christiani Orientales* aperte affirmant, ex illius foliis consuta fuisse *Protoplastorum subligacula*: (b) quod tam longa & lata illius folia sint, ut quisque facile uno tantum tegi atque cooperiri possit: (c) quod fructus, a stipite pendentes, fabarum recentium siliquæ instar, sapore delicati, gratique palato, odore rosis non dissimiles existant. *Mauza* descriptionem ex *SIO-NITÆ* libro de *urbibus & moribus Orientalium* clariss. *HOTTINGERUM* sibi suppeditasse, atque restatum esse, se ejusmodi folium aliquando *Lugduni Batavorum* in ædibus *lac. Golii*, ex *Syria* allatam, oculis subjecisse refert, & provocat ad breviorum descriptionem *Illustris LUDOLFI Hist. Æth. l. I. c. 9. §. 21. fqq.* qui ibidem conjicit, haud alium fructum *Dudaim* fuisse, super quo *Iacobi uxores altercatæ* sunt. Forfan ad confirmandam illius de ficu sententiæ probabilitatem aliquid faciet quod *Salvator* ficui maledixerit, & ea occasione

fione fidem discipulis commendaverit Matt. XXI, 19. 21. Fides juxta arborem scientiæ boni & mali, quam ficum fuisse probabiliter statuimus, exaruerat, commendante arborem, & simul τὴν ἀπίστιαν, satana, patre mendaciorum: nunc juxta ficum maledictam ab Eo, qui est ὁ τῆς πίστεως ἀρχηγὸς καὶ τελειωτῆς (Ebr. XII, 2.) fidei dignitas & gravitas docebatur emphatice. Quomodo ficus utiliter arbor scientiæ, seu discretionis, esse possit ac debeat ostendit Os veritatis Mat. XXI V, 32. 33. γνώσκετε conf. cum versione LXX. Gen. III, 5. Scio quidem illa, quæ Salvator merentissimus cum ficu egit Mat. XXI. & de ficu dixit Mat. XXI V. explicari de Ecclesiæ Judaicæ fati adversis & felicibus coll. Jerem. XXI V. Sed unius sensus positio non est alterius exclusio, cum justa subordinatio locum habeat, si statuatur, Dominum non absque ratione ficum elegisse, quando sub schemate arboris Ecclesiam Judaicam denotare voluit. Ostentabant tum temporis Judæi scientiam boni & mali, a serpente antiquo misere excoecati & decepti, quam ostentationem maledictio excipiebat. Tempus autem longe aliam scientiam docebit, *quando ficus illius ramus fiet tener & folia ejus enata* sec. vers. SEB. SCHMIDII Mat. XXI V, 32.

Qualiscunque tandem fuerit arbor, inquit D. MAJUS, ea certe malos nobis fructus & peiores malis Sodomiticis, dedit, daran wir noch zu dauen haben, weil wir den ewigen Tod uns an den Hals gestossen. Qui aurem habet audiat,

2008

diat, quid Spiritus dicat Ecclesiis Apoc. II, 7. Ei, qui vincit (perseverando ad finem usque in Verbo Domini, aliter quam Adamus, & in confessione veritatis Evangelicæ, sibi que cavendo ab esca voluptatum carnalium, a scientia illa boni & mali, quam Nicolaitæ commendant) *dabo, ut comedat de ligno vite, quod est in medio Paradisi DEI.* Qui caritatem priorem, quam Adamus & Eva habuerunt ante lapsum, renovare magis magisque studet, ille ad priorem paradisiacum statum renovatur, & scientiam boni & mali veteram, qualiscunque fuerit arbor aut res, circa quam serpens illam venditat, probe dignoscere & discernere a salutari scientia potest.

vid. ad locum Apoc. II, 7. CAMP. VI-TRINGÆ *Ανάκτισιν.* & celeb. D. IO. IAC. RAMBACHII (cujus amicitia me oblectabat cum intra eosdem parietes, tanquam domestici vener. præceptoris, D. IO. HENR. MICHAELIS, degeremus) *Betrachtungen über die sieben Verheißungen* 2c. p. 15. seqq. ubi non minus pie quam solide textus ille tractatur.

§. IV.

Majoris momenti quæstio est, quis arbori nomen imposuerit. Recepta fere inter Theologos est sententia, a Deo ipso nomen hoc inditum fuisse arbori, & nititur ista loco Gen. c. II, v. 9. Inprimis PAREUS & SALDENUS inter Reformatos hoc acriter contenderunt. SEB. SCHMIDII autem, cujus explicationes multum alias me-

B

rito

rito suo valent apud celeb. S. S. intérpretes, singularis plane est sententia, arborem nimirum scientiæ boni & mali, æque ac arborem vitæ, suam denominationem a Deo non accepisse, sed utrique a satana nomen impositum esse, qui tale quid finxerit ad decipiendos primos parentes. Unde porro concludit, quod arbori vitæ non magis insita fuerit vis prolongandi vitam, quam arbor scientiæ boni & mali cognitionem in homine producere aut augere potuerit. Cumque jam Gen. II, 9. nomina istarum arborum commemorentur, id per prolepsin fieri, existimat. Habuit, cum adhuc studiosus esset, anno 1643. sub præsidio IO. SCHMIDII Disp. quam inscripsit *Explicat. Philol. versuum 6. 7. 8. 9. 10. c. II. Genes.* ubi *probabilius, inquit, videtur, (si modo doctis non displiceat) hanc arborem (vitæ) vim prolonganda vitæ non habuisse, sicut arbor scientiæ boni & mali vim dandi scientiam boni & mali non habuit: sed fictum esse a Diabolo. Scilicet Diabolus gemina tentatione hominem aggressus est:*

1. ut de arbore scientiæ boni & mali comederet:
2. ut de alia arbore, quam ipse arborem vitæ, quasi fructus ejus vitam æternam daret, appellavit, sumeret.

Hæc defendit vir ille magnus post viginti duos annos in *Disput. de Glorificat. sanctorum ex Ies LXV, 22.* quæ nona est in *Fascic. Disput. Theol. Philol. p. 515-526.* contra THEODORICUM HACKSPANIUM, qui in *Nor. Theol. Philol. p. 62.* istam sententiam, suppresso tamen

SCHMI-

SCHMIDII nomine, impugnaverat. Cum autem GUIL. SALDENUS *Otiar. Theol. l. III. Exercit. XI. §. 10.* denuo viri doctissimi non indoctum problema & modestam certe ac innoxiam opinionem appellare commentum haud veritus esset, defensionem Præceptoris quondam sui quodammodo in se suscepit, quem jam laudavimus, IO. HENR. MAIUS in *Dissert. sacr. loc. V. pag. 359.* idemque post alias rationes ingenue fatetur, se didicisse ex IO. GERHARDI *Disp. Isagog. XXII. §. 20.* non novam esse hanc sententiam, quia RUPERTUS 2. *de Trin.* & PERERIUS post eum, putavit, arborem scientiæ boni & mali ita dictam fuisse *ob mendacia & falsa serpentis promissa*, qui *primos homines ad edendum ex arbore pellexerit*, verbis mendacibus pollicitus, fore eos similes Diis, scientes bonum & malum. Idem sensisse TORNIELLUM in *Annal. sac. p. 50.* & TOSTATUM, quos citet CHRIST. CHEMNIT. in *Disput. pec. §. 2. & 5.* licet hic eos deserat, suam tamen non solide probet opinionem vid. MAII *Oecon. Temp. V. T. c. II. §. VIII. p. m. 179. conf. Ej. Theol. iud. Loc. VII. §. III.* ubi ex Pontificiis MENOCHIUM atque TIRINUM citat, ironice ita vocatam arborem dicentes, q. d. *arbor illa egregia scilicet, quam mendax demon promiserat, daturam scientiam, quasi divinam omnis boni & mali.*

Conciliari forte utraque sententia potest, si denominationem arboris ipsam Gen. c. II, 9.

20 CONCILIATUR UTRAQUE SENTENTIA.

Deo tribuamus, rationem vero denominationis fraudi satanæ, qui penes istam arborem homini majorem, eamque perfectam, scientiam boni & mali promissurus erat, quam fraudem Deus prævidit, & eum in finem, ut homo sibi ab ista fraude caveret, arborem appellavit arborem scientiæ boni & mali. Paganorum idola vocavit IEHOVAH, quando prohibuit cultum idololatricum, deos Exod. XX, 3. cum tamen dicat Ies. XLIV, 8. *non est Deus præter me, nec petra, non enim ullam novi* (& quòd ego non novi id certe nihil & nullum est). Propterea igitur IEHOVAH deos vocavit idola, quia prævidit satanam illa pro diis inter Israelitas esse ostentaturum. Quemadmodum vero non valet consequentia: IEHOVAH ipse idola vocavit deos, ergo sunt dii: ita nec illa valet: IEHOVAH arborem illam vocavit arborem scientiæ boni & mali, ergo revera talis fuit. Interdictum potius de non comedendo ex illa innuit, falsam fore & fictam de scientia boni & mali, per esum istius arboris consequenda, jactantiam. Et sufficere certe homini potuit interdictum Almæ Majestatis, cujus mandata simpliciter sunt facienda, non statim rimanda, quia simpliciter faciendo discimus justo tempore & salutariter, Deum non frustra aliquid dixisse. CHRYSOST. ad Gen. III, v. II. Deum sic inter alia loquentem inducit: *Nonne hac de causa, ne in tanta mala incideretis, hunc cibum prohibui?* (hanc arborem denominavi?) *Nonne sicut pater dilectum filium,*

filium, de omnibus satis dilucide & distincte instruxi? ut de aliis quidem gustares, ab hoc autem abstineres?

§. V.

Quæri aliàs multùm solet de ratione denominationis istius arboris, seu unde & cur dicta sit arbor scientiæ boni & mali. IOSEPHUS L. I. *Antiquit.* c. 2. rationem hujus appellationis desumit *ab efficacia*, seu peculiari hujus arboris virtute, quod ejus fructus, si ederetur ab homine, vim haberet augendi acumen ingenii & solertiam, ac prudentiam cogitandi, multumque conferret ad percipiendam scientiam. Sed DEUS usu ejus homini interdixit, qui tamen hominis bonis non invidet; & tantum abest, ut ista arbor aliquam scientiam & acumen ingenii Protoplastis contulerit, postquam de fructu ejus comederant, ut potius lumen & acumen intellectus concreatum per esum fructus illius arboris amiserint, & cœci parentes cœcorum posteriorum facti sint. RABBINI quidam quoque existimarunt, arborem ita dictam *ab effectu*, eo quod haberet vim accelerandi usum rationis & liberi arbitrii; censent enim primos parentes sine perfecto ejus usu conditos fuisse, similes pene infantibus. Sed enim vero (a) fallum est & fictum illud fundamentum, quasi protoplasti conditi fuerint cum imperfecto rationis usu, ut opus fuerit acceleratione usus rationis: contrarium potius ex *ὄνομα θεοῦ*, animalibus facta, & solidissimo Ada-

22 RATIONES DENOMINATIONIS.

mi iudicio de Evæ ortu & de matrimonio apparet. (β) Hypothesis illa imaginem divinam penitus evertit. (γ) Effectus quoque minime respondit, dum esus fructus vetiti usum liberi arbitrii non acceleravit, sed perdidit. (δ) Nulla demum ratio fuisset, cur Deus tam egregiam vim generandi scientiam arbori indidisset, a cuius tamen usu nobilissimam creaturam, sibi que carissimam, arcuisset. (ε) Inter ipsos Iudæos etiam ABARBANEL refragatur sociorum suorum opinioni, quasi arbor scientiæ boni & mali dicta sit ideo, *quod illius esus perfectiorem redderet hominem in apprehensionibus vel scientiis suis, si ve speculativis, si ve practicis, quia homo perfectus creatus fuit*, inquit, במעוררות שכלו *in operationibus intellectus sui* fol. 27. c. 3. cit. IO. HENR. MAIO. *Th. iud. Loc. V. § IX.*

Rectius igitur Theologi orthodoxi dicunt, *alii*, arborem istam nomen accepisse *a fine*, seu ab usu divinitus instituto, quia condita fuerit, ut in ea disceret homo, quam bonum sit Deo obedire, quam malum vero non obedire Deo, quæ sententia b. LUTHERI *Comment. in Genes. est.* *Alii* existimant arborem dictam fuisse *ab eventu*, quia, postquam comederit homo de fructu arboris, experimento miserabili didicerit, quantum sit discrimen boni & mali, quam sententiam ex AUGUST. l. 14. *de Civit. Dei c. 17.* & THEODORETO, *quest. 26. in Genes.* addidit præcedenti, SAL. GESNERUS *Comment. in Genes. II, 12.*
Alii

Alii statuunt, eam arborem appellatam fuisse *in probatione*, quia hominis obedientia, & an bonus aut malus esset futurus, ad istud lignum fuisset exploranda; unde etiam antiquis arbor *πειρασική* dicta fuit, arbor autem vitæ *συμβολική*. Qui arborem hanc inter quatuor sua, quæ statuit, sacramenta paradisiaca retulit HERMANNUS WITSIUS, inter doctos aliàs magni nominis, refutatus est ab illis Theologis qui sacramentum non esse merum symbolum ac signum ex s. literis solide probarunt. vid. IO. WOLFG. IÆGERI, b. Cancellarii Tübingensis, *Systema Theol. Dogm. Polem.* l. I. P. II. p. 318. sqq. coll. p. 301. conf. IO. FRANC. BUDDEI Instit. Th. Mor. P. II. c. II. §. XXIII.

Cui nostra non displicet sententia, quæ §. IV. rationem denominationis fraudi satanæ tribuit, suo loco & pretio forte relinquet superiores, quas allegavimus, sententias. Videant autem qui nimis scrupulose, aut curiose & temere, rationes denominationum inquirunt, ne contra sanam rationem sapientissimum & iustissimum Deum suo damno culpent. Nec inutile esse hoc monitum docet egregie Observatio illa *Apol. A. C.* p. m. 59. *Plenus est mundus blasphemis contra Deum & impiis opinionibus. & his vinculis habet diabolus irretitos sapientes & justos coram mundo.*

§. VI.

Salva summorum virorum, quorum memoriam & merita justa pietate veneramur, auctoritate,
 B 4 liceat

24 TRACTATIONIS NOSTRÆ INTENTIO.

liceat nobis experiri, an non cum ratione dici queat, arborem illam fatalem ab eventu, quem Deus præviderat, ex præscientia divina nomen sortitam fuisse, ita ut statuendum sit: (a) ex mera caritate, cum dominio & auctoritate legislatoria sanctissime & suavissime conjuncta, Deum ista arbore interdixisse homini, illamque (β) appellasse arborem scientiæ boni & mali, eo scopo, ut homo sibi caveret a scientia ista boni & mali, quam satanas ex esu fructus arboris illius promissurus erat: (γ) inde sequi demum, peccatum primorum parentum maxime in *aristia* constituisse, & hominem ex lege Dei occasionem peccandi ultro attraxisse per abusum liberi arbitrii. In medium proferemus rationes ex S. S. quæ in sententiam nostram deducunt, (respondendo etiam ad objectionem de arbore vitæ) & consuetaria, quæ exinde in Theologiam fluere videntur, indicabimus. Hoc autem mihi postulo & suppono tanquam concessum, quod interdictum, quo magis ex affectu paterno profectum conspicitur, & quo severius ex amoris impulsu interdicit, eo magis vim legis habeat, & eo arctius fœdus operum re ipsa ac formaliter constituat, licet non expressis verbis, & his vel illis circumstantiis, materialiter fœdus fiat. Salva igitur esse potest doctrina de legibus paradisiacis, & de fœdere Dei cum homine primo. Mente modo teneamus illud BASILII M. I. p. 429. Hom. cit. b. Abbate BREITH, *Instit. Theol. Loc. II. c. III. p. 305.* 4to monitum: *Quod si ob nostri ingenii debilitatem omnia*

omnia Dei consilia sigillatim ratione attingere nequimus, illud attamen animis nostris infixum ac in confesso sit; nihil mali ab Eo, qui Bonus est proficisci.

§. VII.

Rationes sufficientes, ni fallor, in nostram sententiam afferuntur, quando ostenditur illi in textu sacro, qui sedes materiæ de arbore scientiæ boni & mali est, Gen. c. II. & III. nihil obstare, omnia potius quadrare fatis ad illam, quantum nobis quidem perspicere licet.

(α) Gen. II, 9. relationem historicam scriptoris sacri ac prolepsin cum SEB. SCHMIDIO statui-
mus, & commode alterum versiculi membrum
vertere atque παραφράζειν possumus sequentem
in modum: *& arbor vitæ*, de qua postea dicturus
sum, erat *in medio horti*, *& arbor scientiæ boni*
& mali, qua Deum interdixisse homini, serpen-
tem vero commendasse, mox commemorabo, ibi-
dem erat (conf. c. III, 3.) in medio horti.

(β) Appellatio arboris divinitus facta c. II, 17.
maxime nobis favere videtur, si conferamus c. III.
4. 5. Nec minus favet locus arboris prænotatus
Gen. II, 9, coll. c. III, 3. Nonne, cum IEHOVAH
arborem appellasset עץ הדעת טוב ורע *arborem*
scientiæ boni & mali, & locum illius prænotas-
set, homo sapiens potuisset & debuisset abhorrere
a serpente, aut potius cacodæmone, qui dicebat
והייתם יודעי טוב ורע, *eritis scientes bonum &*
malum? Quod si pater filio, cui usum liberi arbi-

tiii concessit, abeunti in forum, diceret, cave tibi a taberna fortunæ, Glück's-Bude, quæ est in medio fori, plane non ingreditor, quo die ingredieris misere decipieris, meamque indignationem, gravissimamque animadversionem experieris: nonne filius sibi caveret & abhorreret a taberna in medio fori, juxta quam stat aliquis una cum simia, quæ videtur loqui, cum tamen sacularius ipse loquatur, multum jaclans fortunam, accede, inquit, fortunatum te reddam; nonne filius verborum patris: tabernam fortunæ plane non ingreditor, recordaretur? nonne cogitaret, ecce, garrit iste fortunam, cavebo mihi ab ista taberna, de qua pater præcepit: non ingreditor? Num filius, si crederet saculario & amitteret pecuniam, ornatum & quæ pater dederat, educendo ex urna in faustas tesseras, se excusare posset, dicendo: utinam pater non præcepisset de taberna fortunæ, aut oportuisset eum accurate describere formam istius hominis, qui me decepit, & formam simiæ, qua iste usus est, nec non omnia verba, quibus me pellexit, mihi exponere, pater in culpa est quod amiserim quæ habebam? Si objicias, patrem posse filium arcere a foro & taberna sacularii: atque Deum multo magis pro potestate sua & potentia potuisse impedire quominus homo ad arborem scientiæ accessisset, respondetur, quod libertas, quæ fuit corona perfectionum omnium in homine & apex imaginis divinæ, homini debuisset adimi, & quod non in paradiso fuisset collocandus. Nonne autem homo ex abusu liberi arbitrii æque alio in loco hujus mundi,

ac

ac in paradiso, vel nonne juxta aliam arborem, potuit peccare? Quod si vero ad impediendum liberi arbitrii abusum Deus hominem ex mundo statim in coelum transtulisset, nonne genus humanum desiisset? Mirum equidem videri posset cur satanas, si scivit interdictum Dei, non aliam arborem, alium locum, aliam *μεθόδιαν* seducendi elegerit? Sed satis liquet ex dubia interrogatione c. III, 1. eum ignorasse expressum Dei præceptum de non comedendo, & ex abstinencia hominis ab illa arbore, quam observaverat, collegisse, quod non liceat homini edere ex omnibus horti arboribus. Quo minus vero Diabolus præscientiam Dei fallere potuit, & quo magis tentatio illius exacte respondit præscientiæ & interdicto Dei, eo minus homo habet quod prætexat, sed eo magis est *ἀναπολόγητος*.

(γ) Verba Dei מות תמות, *morte morieris*, non sunt accipienda tanquam mera comminatio, sed potius tanquam prædictio. b. LUTHERUS etiam recte vertit c. II, 17. wirst du des Todes sterben. Præditionem autem illam comminationem involvere vid. infra §. XII. num. V. Chavam verba illa Dei c. II, 17. magis tanquam paternum præmonitum & præditionem fidelissimam, quam ceu præceptum & comminationem, intellexisse, cum adhuc esset integra, liquet ex verbis מות תמות, *ne moriamini* c. III, 3. Errant ludæi, qui Chavæ verba Dei mutaverit, & hoc ita accipiunt, quasi jam dubi-

dubitaverit de pœna mortis vid. RASCHI ad Gen. III. item *Breschit Rabba* (commentarius allegorico-historicus in Genes. *Rabbi bar Nachmani*, cuius totum volumen vocatur *Rabbot h*) fol. 18. col. 3. *Zeror hammor* (Commentarius in Legem R. Abr. Seba) fol. 7. c. 4. cit. IO. HENR. MAIO *Theol. Iud. Loc. VII. §. 3.* cf. I. A. EISENMENGER im *entdeckten Judenthum* P. I. c. 18. p. 827. על-צד פרוש, *interpretative*, Chavam verba Dei retulisse satis liquet ex sincera eorum quæ IEHOVAH dixerat expositione, quæ serpentem antiquum eo adigit, ut ad impudentissimam contradictionem, לא-מותתמתן, *nequaquam moriendo moriemini*, & ad calumniam se reciperet, cum Chavam sensum verborum Dei recte percepisse & tenere animadverteret. De genio Iudæorum excoecato & inde ad comminiscendum ingenioso, quod *ὡς ἐν παρόδῳ* moneo, vid. *Disputat.* nostram sub præsidio b. D. PAULI ANTONII Halæ anno 1718. habitam *de V. R. C. Iudæorum obtreçtationibus confirmata Sect. I.*

(δ) Reprehensio Dei, post lapsum facta, apprime quadravit ad convincendum hominem, quod gravissime & iniquissime peccaverit, iramque divinam sibi ultro attraxerit, fuitque ista medicinalis. Verba Hebraica c. III, II. *המן-הש אשר צויתך לבלתי אכר-ממנו אכר* recte sic verti possunt: hast du doch gegessen von dem Baum, davon ich dir gebot, du soltest nicht davon essen? ה interrogativum etiam Gen. c. IV, 7. deno-

denotat interrogationem cum exprobratione animi dolentis conjunctam. Majestatis autem est paucis verbis multa injungere, ut, prudenter meditando ea quæ dicta sunt, eo magis veneremur majestatem & gratiam dicentis, dum animadvertimus Deum pondera loqui. Idem fuit ac si dixisset IEHOVAH: nonne te merito pudet, o homo, quod, neglecto paterno, quod tibi dedi, præcepto ac monito, persuasionibus & loquelis seductoris, a me profus alieni, mihi que plane & e diametro quasi adversi ac contrarii, fidem adhibueris? Nonne aversiones tuæ reprehendent te, ut cognoscas & videas, quod malum ac amarum sit deserere te IEHOVAM, Deum tuum? Cognosces certe ac videbis, te nunc non novisse bonum, quamvis satanas tibi multum boni promiserit; amarus tibi semper erit esus iste, licet tibi, credenti jam dictis serpentis, visa fuerit arbor ista bona in cibum & desiderabilis ad dandum intellectum. Non equidem maledicam tibi, quod serpenti, seductori, facio, quia tibi benedicetur in semine isto mulieris, victore cacodæmonis: amara autem reddam tibi quæ jucunda fuissent, nisi *ἀπιστος* tibi dulcedinem imaginatus esses, comedendo de arbore scientiæ boni & mali, ut sint velut medicina ad carnis libidinem reprimendam, & inquinamenta spiritus sananda. Multiplicando multiplicabo, laborem sexus tui, o mulier, ut ingratus ac amarus tibi fiat, qui jucundus & gratus fuisset, si non peccasses, certissime immittam tibi dolores plurimos & maximos, ut

cum

cum multa molestia sapius vivas extra graviditatem, & pluribus sub ærumnis uterum gestes, cum acerbo denique dolore ac labore anxio parias liberos: ad maritum erit desiderium tuum, ac appetitus, per illum regendus, quamvis ille dominetur tibi, & quidem, postquam corruptus est per peccatum, sapius satis rigide & despotice. Intelleges igitur identidem, intelligere saltem poteris, quam noxium fuerit otium illud quando curiose serpentem auscultasti, quam falsa fuerit voluptas, sub qua concepit in te peccatum, quam falsum denique & noxium fuerit illud desiderium ad maritum tuum, cum illi dares de fructu vetito, ut etiam comederet, & eo ipso dominationem haberes in illum. Maledicta, ô marite, erit terra propter te, ita ut cum dolore ac molestia illam colas, illaque hominis alumna cum sollicitudine anxia circa τὰ βιωτικά fruaris. Dolor perpetuus vitæ comes in terra erit, & hæc, utcunque bene culta, non respondebit satis labori, intentioni ac voto, sed loco frugum speratarum proferet spinas ac tribulos, & pullulabunt ex ea fructus voluntarii, & non sativi, at non grati, sed acerbi futuri, infelix lolium & steriles avenæ. Fictas altitudines credidisti quando tibi persuaderi passus es verum esse quod serpens dixit: eritis sicut Deus, sapiens autem quando humum in sudore vultus tui, donec redeas in terram, coles. Qui cælum in terra habuisses si præcepto ac monito paterno inhæsisse, habebis in terra molestias, ut recorderis unde ceci-

cecideris. Cum terra nihil ingrati protulisset tibi, si integer mansisses, nunc ingratos & acerbos fructus dabit, ut gratus sapor fructus vetiti tibi amarus identidem fiat. Sic semper habebis quæ te impellant, ut mihi rursus credas, promissum Messiam desideres, & anheles benedictionem, quæ in ipso est, tibi que caveas a persuasione cunctis, quæ sunt contra præcepta ac monita mea, atque operam des, ut ad imaginem Dei renoveris, sicque salvus sis.

Denique vix dubium mihi est statim post lapsum ortam fuisse tempestatem, atque ventum, imbrem, grandinem docuisse quasi inter alia documenta homines quod nudi sint, atque confuisse eos folia ficulnea, ut ab aëris injuria corpus tegerent. Vox IEHOVÆ DEI, ambulantis in horto tempore auræ diei, per tonitrua videtur homini terrorem iniecisse, ut non absque dolore recordatus fuerit vocis Dei, qua paterne monuerat, ac de non comedendo præceperat. Insuper de voce Dei, quærentis, *Adam ubi es?* egregie IO. GERHARDUS Disp. Ilagog. XXIII. c. II. *Ea non fuit, inquit, vox ignorantis, sed vox invitantis ad comparendum, vox Patris, quærentis filium, & Medici inquirentis ab egroto vulneris locum, vox increpantis & indicantis Adamum esse in lapsu ac statu non suo, sive concreato, vox reducentis Adæ in memoriam, quantum sit mutatus ab illo statu in quo fuit conditus, unde Chrysostomus in comment. verba illa recte*
sic

sic παραφράζει: „ In alio loco te reliqui, in alio
 „ te invenio: alia gloria te vestitum reliqui, nunc
 „ in nuditate te invenio. LUTHERUS comment.
 in Genes. *Summa*, inquit, *gratia est quod post*
peccatum Adæ Deus non tacet, sed loquitur, re-
quirit & vocat eum, cum eo disputat, eumque
audit. Hæc certa gratiæ significatio est. Ser-
 pentem Deus non vocavit, non interrogavit de
 admissio peccato, ut ad pœnitentiam revocetur,
 sed statim contra eum pronunciavit. vid. IO.
 HENR. MAJI *Occor. Judic. Tom. I. c. III. §. 3.*
 §. VIII.

Objici posset arbor vitæ, de qua vi oppositi
 etiam dici queat, quod ab eventu, quem Deus
 præviderat, nomen sortita sit. GUIL. SAL-
 DENO objicienti, in illud assertum, quod arbor
 vitæ talem efficaciam ac virtutem habuerit, ut
 Protoplasti, ea utentes, victuri in æternum fuif-
 sent, conspirare auctores, JO. HENR. MAJUS
Theol. Proph. Loc. V. §. 31. respondet: *Quid ve-*
ro? si in commentum eos conspirare dixerimus.
Nondum enim demonstrationes certas eviden-
tesque vidimus hætenus. Allusiones & deno-
minationes optimarum rerum ex arbore vitæ
petite, nihil huc faciunt: quia denominari pos-
sunt, scribente Schmidio, res optima ab arbore vi-
tæ, non per comparationem in uno tertio com-
muni, sed per oppositionem veri & falsi, e g. Prov.
III, 18. Sapientia est arbor vitæ, non falsa aliqua
sive ficta, ut Paradisiaca a diabolo dicta est, sed
vera.

vera. Addimus his rationibus, quod non facile silentio involvendum sit illud S. S. silentium, quando non legimus, Deum arborem vitæ expresse præ aliis arboribus horti commendasse, sed potius legimus quod Deus medium horti, tanquam campum tentationis, indicaverit, ut tam ab *arbore vitæ* quam ab *arbore scientiæ* absteineat homo. vid. Gen. III, 3. *Tantum de fructu arboris, quæ in medio horti est, dixit Deus: non comedetis de eo &c.* conf. Gen. II, 9. *arbor vitæ in medio horti erat.* Videtur satanas in eo multum quæsisisse, quod in medio paradisi, qui academia quædam divina esse debebat, suam quasi cathedram constitueret. Solet ille impostor esse theatralis, ita ut pro impudentia sua occupet insigniora loca, atque sic eo facilius decipit eos qui theatralem vanitatem & pompam nondum didicerunt despiciere; vide Prov. IX, 13. mulierem illam stultam, quæ τῶ λόγῳ, seu sapientiæ increatæ, opponitur, sedentem in locis excelsis civitatis. Deus pro sapientia sua sæpius in locis minime conspicuis magna opera facit, ut ubique locorum Dominum præsentem veneremur, ipsique confidamus, & localem ac theatralem pompam despiciamus. Salva tamen maneat sententiâ illorum Theologorum, qui statuunt arborem vitæ habuisse talem efficaciam ac virtutem, quæ vitam naturalem comedentium ex ea, prolongare potuerit, quam sententiam LUCAS OSIANDER imprimis tenuit; & IO, WOLFGANGUS JÆGERUS, theologus

C

quon-

quondam Tubingensis celeberrimus, arborem vitæ pro sacramento primi fœderis habendam esse non dubitavit, eo quod signum fuerit immortalitatis, ex quo Adamus colligere potuerit se nunquam mortem subiturum, si in fide & obsequio Dei permaneret, nec nudum signum fuisse, sed etiam vim quandam habuisse, vitam hominis conservandi, *in jure Dei fœderali delineato* qu. V. p. 59. cit. IO. FRANC. BUDDEO, quem omnino confer, *Instit. Theol. Dogm. L. III. c. I. §. 20.* Quid vero? si dixerimus, Deum prævidisse, serpentem homini esse persuasurum, facere istius arboris esum ad vitam æternam consequendam, si-ve, fore, ut perversa hominis mens sibi ipsi illud persuaderet. Non repugnant verba Domini Gen. III, 22. *ועתה פן ישלך ירו ולקח גם מעץ החיים ואכלו וחי לעולם*
nunc ergo ne emittat manum suam, & sumat etiam (scil. falsa persuasione, uti de arbore scientiæ sumsit) *de arbore vitæ* (ficto scopo) *ut vivat in æternum,* (emittamus eum ehorto).

Dixeris: quod si Deus hoc prævidisset, de non comedendo ex arbore vitæ etiam præcepisset. Resp. Sufficit quod fructu arboris in medio horti homini interdixisset sec. Gen. III, 3. Prævidit etiam Dominus, tentationem, aut falsam persuasionem, de arbore vitæ post lapsum demum, & post promissionem Seminis benedicti, esse existuram, ac salva libertate posse impediri, quo minus eventum tristem sortiretur. **Damnum ex esu arboris scienc-**

scientiæ fuit magis superabile, quam si cacodæmon fidem in Semen benedictum, veram & unicam arborem vitæ, homini eripuisset, imprimendo falsam opinionem de arbore vitæ, quod sit medium vitæ & salutis æternæ. Ex gravissimis malis operibus homo facilius emergit ad pœnitentiam quam ex præjudiciis & falsis persuasionibus. Simulac igitur Adamus professus erat, se intelligere & credere ex protevangelio, quod in Semine illo mulieris vita sit restituenda (rationem quippe denominationis, qua costam suam vocaverat Chavam, hanc reddiderat, כִּי־חַיָּה הִיְתָה אִם כָּל־חַיִּי, quia futura esset mater omnis viventis, & in specie Ejus qui נָאֵר' עֶזְרָאֵל futurus esset homo vivens conf. Gen. XVI, 14. Apoc. I, 18. Nec incommode forte h. l. applicatur GLASSII *Philol. S. Grammat. S. Can. II. quod pro abstracto quandoque concretum ponatur*, ita ut Chai idem sit ac Chajim) statim emittebatur ex horto, ne in arbore vitæ frustra vitam æternam quæreret, sed unico illum Chai, ex Chava nasciturum, fide respiceret. Sic itaque Deus satanæ, qui videtur expostulasse, ut homo a se tentaretur (conf. Job. I, 11.) non permisit, ut restitutionem ex statu destitutionis difficiliorem redderet, quod omnino factum fuisset, si infirmæ & corruptæ hominis menti per solennem tentationem falsam de restitutione ideam imprimere licuisset. MART. CHEMNITIUS *Exam. Concil. Trid. P. I. 115. Deus, licet non velit, nec adjuvet, nec efficiat peccatum, determinat tamen*

metas, quousque & quamdiu sit permissurus, quando & ubi sit repressurus. IO. GERHARDUS Disp. I sag. XXIII. c. IV. §. 10. DEUS, ait, *in lapsu irritatam a Diabolo concupiscentiam cohibuit, ne longius progredetur, & in arborem quoque vitæ manum injiceret, sicque morbum illum immortalem in nobis conservaret.*

Exinde angelus cum flammante gladio accipit formam, quæ fidem consolatur & docet. Indicat quippe, quam serio Deus ea, quæ salutem in Christo impedire possunt arceat, & ostendit, Deum non tam graviter puniturum esse hominem, si gravia peccata, a Diabolo seductus, commisit, quærat modo media salutis præscripta, quam cum sibi concipiat falsa salutis media, & sub falsis persuasionibus secure in peccatis lateat, veraque vitæ subsidia, a Deo injuncta, negligat. Observatur autem ex praxi, satanam, postquam hominem ad peccatum committendum seduxit, solere falsa solatia & remedia commendare. Et uti olim ad comedendum impulit hominem, cum Deus de *non comedendo* præcepisset: sic quovis modo impedit quo minus comedant homines, saltem quo minus salutariter comedant, in Sacra Cœna, de qua Dominus præcepit: *comedite &c.* Egregie CHEMNITIUS *Harmon. Ewang.* c. XIX. in historiam Christi in deserto a diabolo tentati, *Satan*, ait, *fidem nostram a promissione fœderis conatur abducere, ut de ea vel dubitantes, vel omnino desperantes, a Deo deficiamus, & aliis modis, quam per verbum*

bum

bum Dei conceditur, rebus nostris consulamus. Et hac quidem tentatione multorum fidem satan subvertit. CATECHISMUS Maj. in L. 5. p. m. 530. Diabolus, carni & mundo succenturiatus, præcipue in his perturbandis est occupatus, quæ ad conscientiam & spiritualia negotia pertinent, nimirum ut ex æquo & Verbum & opera Dei ventis & aura. quod dicitur, committamus & contemnamus, ut a fide & charitate nos auellat, & in superstitionem, pravam nostri fiduciam, & cordis indurationem, aut in extremam desperationem, & Dei abnegationem & execrationem, aliaque innumera & detestanda piacula nos præcipitet. p. 532. si tuis cogitationibus & proprio consilio tibi opem ferre annisus fueris: rem malam tantum deteriore facies, ac diabolo majorem te impugnandi occasionem præbebis.

§. IX.

Confectaria sententiæ nostræ & usus, qui inde in Theologiam fluunt nunc exponemus. Primus usus didascalicus est, quod caritas Dei in eo prædicetur, & omnis peccati causa atque culpa a Deo removeatur, quando sistitur tanquam amantissimus pater, qui filio severe quidem præcipit, & eo ipso jus suum ac dominium etiam exercet, sed præcipiendo quam maxime probat, se nihil aliud velle quam ingens damnum avertere.

Quod siigitur Deus peramanter & severe simul homini peccato interdixit, ut damnum inde oriundum, quod prævidebat, præcaveret, tum cer-

„te causa peccati non est & noluit æque peccatum ac damnum, ex peccato fluens. Atqui verum est prius, uti supra dicta probant, Ergo & posterius.,, Probatur hoc argumentum ex sequentibus quoque. (a) *Deus non suggestit occasionem ad peccandum, quippe præcepto legis & annexa comminationis, ac prædictionis tristissimi eventus, non tam irritare quam informare mentem hominis, tum nihil fomitis mali habentem, dignatus est Pater.* Vid. B. Abbatis JOACH. JUSTIBREITHAUPTI *Institut. Theol. 4to* Loc. II. c. III. p. 350. Accedit quod paterna interdicta, licet non expresse promissionem addant, obedientiæ filiorum majorem amorem & gratiam polliceantur. Et maxime improbandi sunt merito suo ei, qui ex Schola *ſocini* prodierunt, qui nihil omnino Deum primis parentibus promississe somniant, (conf. *ſ. XII. n. β.*) nec favorem meretur eorum opinio, qui non ampliorem beatitudinis gradum, sed vitam saltem perpetuam, in paradiso peragendam, protoplastis promissam fuisse sibi persuadere satagunt. Omnia omnino bona & dona, quæ ex immenso amore & gratia infinita Patris cælestis flunt eo magis habuisset homo, quo magis gratiæ & amoris in ordine obsequii filialis fuisset capax: maxime igitur promissio æternæ vitæ & gloriæ, implicite saltem, fuit comprehensa in interdicto illo, tanquam oppositum mortis æternæ, quam in comminatione & prædictione illa, מרת תמות, *morze morieris*, contineri extra dubitationem positum est. Nec

Nec consistere potest cum paterno & severo affectu, quem in lege de non comedendo statuimus: distinctio inter voluntatem *signi & externam, ac beneplaciti & internam*. Si dixeris: cur Deus non exposuit rationem, quare interdixerit arbore ista? Resp. sufficit ratio ista: *nam morte morieris*. Nonne crederet simpliciter filius patri commonenti, de quo nihil aliud præsumere potest, quam quod graves causas habeat, ob quas moneat, & quod bono animo hortetur? Et quid facilius deterrere potuisset ab arbore quam periculum mortis? nam quis tam temerarius facile est, nisi vecors, qui experiri vellet, an mortem afferat, de quo ex viro sagacissimo & optimo audivit, quod mortiferum sit? Ut Dominus exposuisset omnes circumstantias, quibus satan ipsis mortem sit illaturus penes arborem istam, non opus fuit: (1) quia non absque perfecto rationis usu, similes pene infantibus, (quod somnium Iud. supra indicavimus, & eo ipso refutavimus) sed cum integra sapientia creati fuerunt primi parentes: (2) quia in eo sita est vera sapientia & filialis obedientia, quando verbo Dei simplicissime inhæret homo, nec latum unguem ab illo recedit: (3) si fusius omnia exposuisset Deus eo major fuisset reatus hominis, cum, non attendita tam clara præmonitione, ex abusu liberi arbitrii peccasset. Nec *præscentia Dei*, necessitatem infert aut occasionem ad peccandum, nec *permissio Dei*. *Necessario lapsus est Adam*, scribit IO. GERHARDUS Disp. I sag. XXIII. c. IV. §. 10. *necessitate*

tate consequentia, non consequentis; hypothetica, non absoluta; respectu Dei prævidentis, non discernentis, aut impellentis. Permisit Deus hominem tentari, non autem cacodæmonem ad tentandum impulit: permisit hominem tentari, non ut laboretur, sed ut vires suas concreatas exerceret, fidelio rem se præstaret lapsis angelis, obsequium filiale demonstraret, atque sic in bono confirmaretur, paterno Creatoris amore eo largius frueretur, & coronam gloriæ consequeretur. Nec decretum redemptionis & æterna medicinæ præparatio subministravit occasionem ad peccandum, nisi ex Deo velimus crudelem facere patrem, qui faciat filium misere labi, ut paternis amplexibus eum possit erigere & consolari. AUGUSTINUS *Confess. l. III. c. 2. Malevola, inquit, est benevolentia, si quis velit aliquem esse miserum, ut ejus possit misereri.* In Ps. 125. *Melius est, ut nullus sit miser, quam ut tu facias misericordiam, qui enim ut faciat misericordiam, optat esse miseros, crudelem habet misericordiam, quomodo si medicus, ut exerceret artem suam, optaret multos esse agrotos, crudelis medicina foret.* Et vice versa *justitia justus non erit, si quis puniendum reum non invenisse, sed fecisse dicatur, ut habet Fulgent. l. I. ad Mon.*

Ex his omnibus denique apparet, quod non congruat, Deum vocare causam peccati per accidens, sed quod rectius absolute negetur, Deum esse causam peccati. (β) *Deus non suggestit potentiam*
ad

ad peccandum. Peccatum enim primorum parentum non fuit tam externa fructus vetiti comestio ex intemperantia orta, quam potius & primario averfio a Deo, summo Bono, & conversio inordinata ad apparens in creaturis bonum per transgressionem divini præcepti, sive inobedientia interna simul & externa, id quod Apostolus testatur Rom. V, 19. ubi τῆ παρακοῇ opponit ὑπακοῇ, non Diabolo debitam, sed Deo, quam Christus præstitit, cui respondet apud regenitos ὑπακοῇ τῆς πίστεως Rom. I, 5. Definitur peccatum I. Joh. III, 4. ἡ ἀμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία, *peccatum est aberratio a lege*, seu defectus conformitatis, qua actiones animi ac corporis divinæ voluntati, i. e. legi patefactæ, respondere debent. vid. b. Abb. BREITHAUPTII *Instit. Loc. II. c. II. p. 257.* ubi etiam demonstratur peccatum non habere *formam* proprie, ut nec *causam efficientem*, sed potius *deficientem* secundum AUGUSTINUM. Duplici nimirum ratione peccatum considerandum est, vel *abstractive* vel *concretive*. Priori modo spectatum, denotat defectum conformitatis cum lege divina, adeoque recte privatio esse censetur: posteriori modo subjectum, cui privatio illa inhæret, & defectus ac habitus, ex defectu veri boni ortos, complectitur. Peccatum ratione formalis sui, seu abstractive consideratum, per causam efficientem physicam, ejusque positivum influxum, aut potentiam subministratam, produci non potest, quia est mera privatio. Ad inobedi-

dientiam igitur internam primorum hominum nulla potentia, a Deo præbenda, opus erat: ad actionem inobedientiæ externam ratione *entitatis positivæ* Deus concurrebat quidem, ut caussa universalis, alias per miraculum manum & oculos retrahere ac infirmare debuisset, & tamen inobedientia interna mansisset; ratione tamen *peccaminositatis*, illi actioni adhærentis, potentiam suggessisse dici nequit. In scholis sic etiam docent: Deus concurrebat ad *materiale* peccati, i. e. ad actum physicum, quando e. c. manum extendebat homo, non autem ad *formale* i. e. *ἀραξία*, seu determinationem ad malum. Respectu cogitationum hoc modo etiam distingui potest: ad *motu physicos* enim, quando homo ideas concipit, componit & judicat, concurrit Deus secundum leges generales, secundum quas ad omnia physica concurrere vult, non autem concurrit ad determinationem motuum animi physicorum ad malum. Ad formale peccati Deus non aliter concurrit quam prohibendo, redarguendo conscientiam, puniendo, atque sic sub ipso actu peccaminoso sæpissime demonstrat, se minime esse caussam peccati. Adeoque nec *caussa physica* peccati dici potest Deus, quia peccatum, ratione formalis, non habet caussam efficientem physicam: nec *caussa moralis* est, cum nec directe nec indirecte illud intendat, sed prohibeat & puniat. conf. IO. FRANC. BUDDÉI *Instit. Dogm. L. III. c. II. §. IX.* p. 593. f. Præterea huc pertinet observatio illa ex
B.

B. BREITH. *Instit.* p. 259. „*Quia Pontificii, in-*
quit, disputabant peccatum meram esse doni
supernaturalis, iustitia originalis, privatio-
nem; ipsamque naturam in se talem perman-
sisse, qualis ab initio fuit condita: hinc factum,
ut ad errorem istum scholasticum fortius refu-
tandum, Theologi nostri terminum positivi as-
sumserint: ideoque per istum duntaxat indi-
cant, peccatum non modo abstulisse iustitiam,
sed simul corrupisse naturam, adeo ut τὰ Φύσιν
non permanserint integra & illæsa. Hanc igitur
corruptionem & depravationem nature, a
επινοίας distinctam, termino positivæ qualitatæ
unice notatam voluere; dicto sensu nominantes
pravam concupiscentiam, qualitatem positivam:
non vero, quasi aliqua vis agendi in homine in
se & per se peccatum esset. vid. Declaratio Jenens,
Germ. de a. 1676. p. 216. &c.

Ordinationes & præmonitiones patris familias prudentis sunt ordo in domo & salus liberorum ac famulitii: earum vero transgressio est destructio & confusio ordinis & salutis familiæ. Multo magis lex divina, homini partim innata, partim indicta, fuit ordo in homine & omnibus quibus ille præerat, fuit salus hominis: privatio autem ejus, seu transgressio, est horribilis destructio operis, & conturbatio seu confusio ordinis divini, Deo abominabilis, homini exitialis. Perperam igitur objiceretur, quod amor paterno, quem in præcepto de non comedendo maxime conspi-

cium

eum dicimus, adverteretur executio comminationis, *morte morieris*. Nonne enim lapsus fuit privatio omnis ordinis & omnium perfectionum, quibus imago Dei omnes potentias hominis perficiebat? quando autem interiit rectitudo non potuit non succedere confusio & pravitas contra omnem legem & voluntatem Dei, hæc vero inter Deum justissimum sanctissimumque, atque inter hominem, divisit Jel. LIX, 2. & separatio a *Fonte vita* non potuit non *mortem* inducere, & quidem æternam quoque, quatenus justitia Dei non potest non æternum irasci illis qui in separatione a vivo fonte persistunt & sic contra Deum animati sunt. Non incommode huc referimus quæ habet vener. IO. GUSTAV. REINBECK *de redemptione per λύτρον* p. 109. *Cum Deus, inquit, ipse amor sit, & per consequens omnia ejus attributa in amore quasi ad unitatem simplicissimam redigantur; certum est, amorem divinum per attributa respectiva ita manifestari, ut Deus plane nullam actionem perficiat, ubi non patefiat ipsius amoris indoles. Ergone, inquis, Deus etiam amorem suum manifestat, quando exercet justitiam vindicativam? maxime: Amor enim, quoad essentialis est, actum justitiæ vindicativæ æque producit, atque actum misericordiæ. Ubi scilicet ostendit Deus, se non amare iniquitatem, sed justitiam, amoremque suum non esse ludicrum, fatuum & quasi meretricium, sed ordinatum: hic autem palam facit, eundem non esse Stoicum, sed tenerrimum.*

Amor

Amor autem salva iustitia admirando sane modo se manifestat in eo quando Pater per Filium unigenitum, ex muliere natum, lapsos homines restituit, in paternos amplexus recipit, & hæredes ac cohæredes Filii sui facit, ita ut in Christo majorem iustitiam & beatitatem consequantur quam in Adamo amiserunt. Proinde stultum esset optare: utinam Deus humanam Protoplastorum naturam abolevisset, aliosque homines creavisset! Quod si enim hæc, quam habemus ex Adamo & Eva, natura defuisset, nemo nostrum existeret, aut vitæ atque salutis, quæ in Christo est, particeps fieret. Præterea id maxime repugnasset amori & iustitiæ Dei quando universum nostrum genus humanum abolevisset, cum tamen amor ejus salva iustitia exerceri potuisset. Præterea illa *mutabilitas*, sive *labilitas* in homine a Deo profecta non est, sed potius ex creaturæ imperfectione, sive ex ejus *nihilo*, originem habet. Neque Deus ulla ratione obligatus fuit, ut omnes imperfectiones, naturali conditioni creaturæ, sive hominis, adhærentes tolleret, & ipsum in bono confirmaret: quippe familiare Deo est, ordinem in rebus suis servare, & per gradus ad apicem progredi. Hoc quoque est sapientis, iusti & ordinati amoris. vid. IO. WOLFG. LÆGERI *Syst. Theol. Dogm. Polem. L. I. p. 323.* Dixeris: cur Deus ex nihilo fecit hominem? Respondeo, quis es, homo, ut abyssos Dei rimari satagas? Non angelus sed homo esse debebat & terrenis præesse,

esse, tanquam mundus brevis, qui existat cum lapidibus, vivat cum plantis, sentiat cum bestis, intelligat cum angelis, uti significanter GUIL. SALDENUS L. II. Exercit. II. p. 219. hominem descripsit.

Illis denique qui obmurmurant: cur Deus peccandi facultatem homini non eripuit? respondeat BASILIUS l. 1. p. 429. Homil. Quod Deus non autor mali. Cur, inquit, non habuimus, ut peccare non possemus, ita ut ne volentibus quidem contingeret, ut peccaremus? Quoniam, inquam, & tu servos, non quando victos in custodia retines, benevolos esse tibi existimas; sed, cum sponte omnia, quæ erga te oportet, videris agere. Sic item Deo eumputa fore amicum, non qui coactus, sed qui sponte sua virtuteque illi optemperat. Virtus vero ex voluntate perficitur, non ex necessitate. Voluntas autem ab illis pendet, quæ in nobis sunt sita. Quod vero in nobis est, voluntarium & spontaneum est. Qui ergo Factorem reprehendit, quod non tales nos natura fecit, qui peccare nequeamus; nihil aliud opinari videtur, quam, naturam ratione carentem, ea, quæ rationis est particeps, esse potiolem: & illa quæ non moventur, nec mente ducuntur, iis, quæ eligunt, judicant, conferunt, omnino prestare. Hæc etsi per transitum, attamen non ab re, dicuntur: ne in profundum inaniam cogitationum ruens, præterquam quod, quæ inquiris, non assequeris, Deum etiam amit-

tas,

*tas. Desinamus ergo, eum, qui sapiens est, velle corrigere. Desinamus, inquam, meliora, quam Deus fecerit, indagare. Præterea amor Dei purissimus, & iusticia, quæ in amore, aut cum illo arctissime conjuncta est, requirunt, ut homo, quem Deus sanctissime amat, sancto Dei amore repletus per fidem, ex suavi impulsu amoris legem & voluntatem Dei faciat; & in amoris ac spontaneæ obedientiæ nexu cum Deo, animi tranquillitas & salus hominis consistunt, atque sic caritas est legis impletio. Caritas etiam Dei activa, quæ ex passiva fluit, nunc post lapsum omnes miserias hujus vitæ reddit medicinales & salutare. Utinam id unice semper intenderemus, ut corda nostra per fidem dilectione Dei replerentur magis atque magis, & ex instinctu amoris ageremus! tum quoque dilectio legem, & omnem voluntatem Domini libenter facere urgeret, & omnem murmurationem adversus eum reprimeret, omnemque causam peccati & culpam a Deo removeret. Ubi dilectio Dei est, quæ servat Illius mandata, & cui mandata Illius gravia non sunt, ubi fides est victoria, quæ vicit mundum, I. Joh. V, 3. 4. ibi *me tiri licet*, (verba sunt AUGUSTINI de C. D. XIV, 15.) *quanta fuerit in peccando iniquitas, ubi tanta erat non peccandi facilitas, præsertim ubi nondum voluntati cupiditas resistebat, quod de pœna transgressionis postea subsequutum est.**

§. X.

Alter usus didascalicus est, quod ἀπιστία eo magis tanquam primum proprie peccati initium, adeoque diabolicum semen omnium peccatorum, conspiciatur, quando Deus dicitur non solum præcepisse de non comedendo, sed quam maxime præmonuisse etiam hominem paterne, atque sic appareat eo magis quam abominabilis fuerit lapsus. Quid aliter egit satanas quam ut hominem eo perduceret, ut is Deo diffideret & plane non crederet, contra autem serpenti confideret plenamque fidem haberet? *Dixit quippe serpens ad mulierem: non moriendo moriemini. Quin novit Deus, quod quo die comederitis de eo fructu, aperientur oculi vestri: tumque eritis sicut Deus, scientes bonum & malum.* Gen. III, 4, 5. Nonne autem homo, dum neglexit Dei præceptum, præmonitionem & prædictionem, fecitque quæ facere non debebat, a serpente persuasus, ita egit quia fidem Deo denegavit, & ἀπιστος factus est, cacodæmoni autem fidem habuit? „Quicumque prædictionem & præmonitionem alicujus negligit, secundum contrariam autem alterius persuasionem facit, is certe ideo ita agit, quia non habet fidem præmonenti, sed potius contrarium persuadenti ac primum & maxime peccat ἀπιστία. Atqui homo præmonitione Dei & prædictione: *quo die comes de ea arbore, moriendo morieris post habitis*, credidit verbis satanæ: *non moriendo moriemini* &c. „ Ergo peccavit primum & maxime τῆ ἀπιστία.

Quod

Quod si tanquam merum præceptum Legislatoris verba illa: *non comedes de arbore &c.* & verba illa: *morte morieris*, ceu mera comminatio considerentur, perversa mens subdole semper sibi persuadet, peccatum primi hominis excusari posse, quia non obvia fuerit ratio, cur Deus ista arbore ei interdixerit, & cur ob esum illius fructus morte puniendus sit. Quid? corrupta ratio existimat, prudentis fuisse, experiri qua ratione esus iste prohiberi potuerit. Quod si vero verba illa: *non comedes &c.* tanquam præceptum Patris præcaventis & providentis, verba autem: *morte morieris*, tanquam prædictio de futuro eventu tristissimo, quæ comminationem justissimam pro *averso* includat, accipiantur, tum certe non habet tunc effugia caro, sed ratio potius in conscientia dicitur, debuisse hominem verbis Patris sapientissimi, amantissimi ac fidelissimi, Dei, qui ipsa veritas, ipse Amor, ipsa Sapientia non potest non esse, & quem in concreata luce satis sufficienter cognovit, cujusque amorem tum temporis maxime, pleno quasi ore, percepit, inhærere firmiter & simpliciter, nec non iniquissimum fuisse, & detestandum piaculum, quod serpentis persuasionibus & calumniis fidem adhibuerit, neglecto paternæ caritatis præcepto ac monito. *Quid facilius erat,* inquit IO. HENR. MAJUS *Theol. Jud. L. VII. de pecc. §. 8. p. 108. unius arboris usu esuque abstinere, cum totus paradysus concessus protoplastis fuerit? Quid levius? quid incogitantius*

D quam

quam pro vita mortem, pro scientia ignorantiam appetere & accersere? Addimus: quid incogitantius? quid turpius quam Optimo Maximo suo Creatori, summo Bono, diffidere, & serpenti confidere? Dubitationem de verbo Dei, seu, ut LUTHERUS loquitur, incredulitatem, primum omnium extitisse actum vitiosum, reliquorum principium & fontem, in lapsu, quamvis hic transgressio totius legis fuerit, defendit IO. GERHARDUS *Disp. Isag. XXIII. c. VI.* contra Scholasticos & Bellarminum ac Cornel. a Lapide, pro subergia dimicantes. Placent quæ IO. FRANC. BUDDEUS *in Hist. Eccl. V. T. Per. I. sect. I. §. 22.* scripsit: *Per inconsideratum Eva cum serpente colloquium primus ad lapsum gradus struebatur, vel occasio potius suppedi abatur, tum sequebatur incredulitas, seu fides verbo divino denegata, primum proprie peccati initium, hinc voluntatis a Deo ad seipsam conversio, seu philantia inordinata, per superbiam, seu cupiditatem assequendi similitudinem cum Dec, se exerens, tandemque in actum externum per fructus vetiti considerationem, cum adpetitu inordinato jam conjunctam, comestionemque, erumpens. Cum itaque primum hominum peccatum nonnulli in incredulitate, alii in philantia inordinata, in superbia alii, alii denique in fructus vetiti comestione constituunt, hi neutiquam inter se pugnare censendi sunt, cum certo modo omnia ista peccata, uti ex dictis constat, hic concurrerint.*

Recte.

Recteque AUGUSTINUS pronuntiavit. posse intelligi plura peccata in transgressione Adæ, si in sua quasi membra dividatur, enchirid. ad Laurent. c. XLV. Hoc probe tenendum semper est, primum proprie peccati initium esse incredulitatem, hanc autem, tanquam gravidam & foecundam matricem, omnia alia peccata complecti. Cacodæmon adhuc ordinem illum tentationis observat, ut primum sollicitet hominem ad dubitationem de verbo Dei, postea illud prorsus impudentissime neget, atque sic ad superbiam aliaque innumera & detestanda piacula seducat. Qui serpenti antiquo cedit in eo, ut dubitando de verbo Dei, carpendo, vellicando delectetur, atque ex se ipso petulanter effingat scrupulos, uti aranea telas, is in deterius & labyrinthos magis magisque præcipitatur & ruit. Novum Testamentum, quando salutis ordinem proponit, ἀπιστίαν, tanquam peccatum primum omnium debellandum sinit. Quid? Salvator noster merentissimus vocat τὸ non credere peccatum κατ' ἐξοχήν, & hoc peccatum facit objectum primum elenchi Spiritus Sancti, Ioh. XVI, 8. 9. & incredulitati, tanquam scaturigini & confluvio omnium peccatorum, culpam damnationis tribuit Marc. XVI, 16. Finimus hanc de incredulitate tractationem Evangelica adhortatione MACARII Op. de Patientia c. XIX. Si vis redire ad te ipsum, homo, & quam prius habebas gloriam resumere, quæ tibi ob inobedientiam perit; sicut neglectis prius Dei

mandatis, hostis & praeceptis & consiliis attendisti; sic nunc ab hoc desiciens, cui obtemperavisti, convertere ad Dominum c. XXVII. Propterea fide nobis inprimis opus; patientiaque & attentione; generoso quoque in certaminibus animo; ac praeterea fame ac siti bonitatis, simul cum multa prudentia & discretione; quin & acrimonia & impudentia (ἀναιδέα) in petendo.

§. XI.

Tertius usus didascalicus est, quod ratio, cum agnoscat *incredulitatis* iniquitatem, non possit non statuere *fidei* necessitatem, & admirari ac venerari ordinem salutis, quod per fidem restituendi sumus. Admirabile sanequam iustitiae & gratiae, benignitatis & severitatis, IEHOVAE temperamentum est in eo, quando obedientia Filii Dei perfectissima imputatur fidei, & fides, viribus e plenitudine Christi haustis, amore Dei repleta, legi divinae obtemperat, & omni verbo Dei & Domini nostri simpliciter credit, posthabitis ratiociniis extra & intra nos, ac destruendo omnem altitudinem, quae se extollit contra cognitionem Dei, captivandoque omnem sensum in obedientiam Christi (2. Cor. X, 5.)

Refutatur etiam Epicurea opinio de fide ex nostra tractatione: quando enim incredulitas in aversione, & affectatione independentiae a Deo, nec non in conversione ad apparens bonum in creaturis per transgressionem legis divinae se manifestavit;

stavit: nulla certe est fides quæ non in averfione a creaturis & conversione ad Deum, tanquam unicum & summum suum Bonum, per spontaneam & fiducialem dependentiam a Deo, ac novam obedientiam, se manifestat. Hanc refutationem valde necessariam esse solide & false LIBRI SYMB. in solida declaratione p. m. 702. concedere possunt, quando scribunt: *Multi fidem mortuam aut persuasionem quandam vanam, qua sine pœnitentia & bonis operibus est, pro vera fide falso habent, quasi scilicet in uno eodemque corde simul stare possint vera fides & malum propositum in peccatis perseverandi & progrediendi; quod tamen prorsus est impossibile: aut quasi aliquis veram fidem, justitiam & salutem habere ac retinere valeat, etiamsi arbor putrida & infrugifera sit maneatque, neque ullos bonos fructus ferat: immo quamvis in peccatis contra conscientiam perseveret, aut rursus destinata malitia in scelera priora relabatur. Hæc falsa & impia sunt.*

De potentia credendi, qualem Adamus habuerit in statu integritatis, jam non vacat disquirere. Sufficit nobis scire, non repugnantibus magni nominis Theologis, Adamum habuisse generalem potentiam credendi omni verbo Dei, & quamdiu credidit actu V.D. eum sanctum, justum ac beatum fuisse, adeoque non negari posse, fidem etiam in foedere operum fuisse necessariam ad salutem, licet se non exeruerit circa objectum quod

nunc in foedere gratiæ habet, nempe Mediatorem, Iesum Christum, ejusque meritum & satisfactio- nem, nec per modum fiduciæ se exeruerit. Quo- modo autem in foedere gratiæ fides circa obje- ctum suum proprium versari debeat egregie in compendio expositum legimus in IO. ARNDII *Ver. Christ.* l. III. c. I. *Si dicas & credas Christum esse tuam justitiam, vitam & beatitudinem, etsi recte te sentire non inficiabor, illud tamen juxta tibi curandum monebo, ut Christum in te habeas, hoc est, ab intra per fidem illum apprehendas, tuumque facias quoad personam & officium - thesaurum intra te, non extra te habere oportet juxta illud Christi Luc. XVII, 21. ecce regnum Dei intra vos est, h. e. justitia, pax & gaudium. Si credas, Christum esse aeternum Patris Verbum, veramque Lucem & vitam hominum, etsi recte credis, frustra tamen ea fides est, nisi hoc verbum in te loquatur, hæc lux in te luceat, hæc denique vita in te vivat. Nam intus & in animo hunc thesaurum habere, & cum Christo per fidem uniri oportet, aut cætera vana sunt omnia.* Probe igitur exponendum est qualis notitia, assensus & fiducia sit fides, nec sufficiat nobis si dixerimus, fidem tribus partibus absolvi. B. LUTHERUS Tom. IV. Ien. Lat. fol. 116. notitiam fidei appellat *pertinacissimum Christi intuitum.* Hic salutaris intuitus oppositus est illi, cum Eva intueretur arborem prohibitam sub fal- sanotitia, quam ex serpentis persuasionibus conce-
cepe-

ceperat. LIB. SYMB. p. 68. *Fides, quæ justificat, non est tantum notitia historia, sed est assentiri promissioni Dei, quæ gratis propter Christum offertur remissio peccatorum & justificatio: Et ne quis suspicetur, tantum notitiam esse, addemus amplius, est velle & accipere oblatam promissionem remissionis peccatorum & justificationem.* CARPZOVIVS in *Isagog.* p. 1297. *Fides, inquit, non solum notitiam & assensum, sed etiam ipsam fiduciam includit, ita ut in ea deprehendatur (1) desiderium meriti Christi, quatenus bonum, jucundum & utile, atque bonum Morale est, legi pro nobis prestitum: (2) apprehensio meriti Christi, ut rei desiderata, & ad justitiam credenti imputabilis: (3) quies, & acquiescentia in bono oblato & actu apprehenso.* Eva volebat & desiderabat fructum, quem intuebatur, tanquam bonum, jucundum quid & utile, quamvis bonum illud non esset Morale, sed legi Dei, e diametro quasi, adversaretur: fructum accipiebat & apprehendebat, tanquam appetibilem & ad dandum intellectum desiderabilem; acquiescebat denique in fructu, a diabolo oblato & commendato, atque actu apprehenso, comedendo de illo: Quemadmodum vero *incredulitas* statim fuit operosa per dilectionem corruptam & perversam, quando Eva Adamo dedit, ut etiam comederet: sic vera fides non potest non esse operans per dilectionem puram atque non fucatam secundum Gal. V, 6. *Vera fides induit justitiam Christi, &*

in isto gloriosissimo ornatu nullam accusationem satanæ expavescit, nulloque modo erubescit, sed consistit coram iudicio Dei intrepida in Christo; Incredulitatem sub ficulneis foliis puduit, ita ut exclamaret Adamus: *timui mihi, ideo quod nudus sim & occultavi me.* Gen. iii, 10.

Postremo ex hac fide, inquit CHEMNITIUS *Loc. Th. p. m. 270. sequitur parrhesia, quæ habet accessum ad Deum, Eph. III. 12. pax conscientiæ, Rom. V, 1. gaudium Spiritus, Rom. XIV, 17.* Ex incredulitate illa sequebatur metus cum pudore conjunctus, qui fugiebat, quantum in ipso erat, e conspectu Dei, sequebantur terror & pavor conscientiæ, audita voce Dei, confusio & perturbatio mentis.

Huc denique referimus illud CHRYSOST. *de interdicit. Arb. Serm. cit. ANDR, MUSCULO in Comp. Doctr. Christ. de Pecc. III. Deceptum Adam & diaboli fraudibus circumventum, clementissimus liberat Deus, ut per Christum credendo acciperet, quod per diabolum contemnendo amiserat. Et quibus modis mors in seculum venerat, iisdem modis vita seculo proveniret. Lignum enim per Adam operatum est mortem, lignum per Christum operatum est vitam. Ibidem: Per Adam & Christum, per Evam & Mariam, per serpentem & Angelum. (adde; per incredulitatem & fidem) Mors per Adam, vita per Christum; Evam serpens seduxit, Maria Gabrieli consensit. Sed seductio Evæ attulit mortem,*

*tem, Consensus Maria peperit a seculo Salvato-
rem. Restauratur per Mariam, quod per Evam
perierat, per Christum redimitur, quod per Adam
fuerat captivatum, per Gabrielem promittitur,
quod per Diabolum fuerat desperatum.*

§. XII.

Ufus Elenchticus nostræ sententiæ ferit

(α) *Pelagianorum & Manichæorum*, nec non
Pseudophilosophorum, otiosas & malitiosas de or-
tu mali quæstiones; hæ enim eo facilius expedi-
untur, quo clarius bonitas & amor Dei ex ipso
præcepto de non comedendo ex arbore scientiæ
demonstratur, Deusque sistitur, primum a-
mantissime providens & sollicite præcavens, ne
homo laberetur, postea lapsum hominem conse-
stim quærens, corrigens, eique medicum & medi-
cinam offerens, fallaque & ficta vitæ media præ-
cludens, & poenas tales denunciens, quæ beneficii
loco etiam habendæ sunt, siquidem compelle esse
possunt, ut abnegemus amorem rerum terrestri-
um, & omne peccatum, ac ad Deum & Dominum
nostrum convertamur. Sic igitur argumentamur;
„Si Deus est summe bonus, amantissimus, fidelis-
simus, sequitur, quod impia, iniqua erga Deum,
„blasphemia & horribilis plane sit eorum opinio,
„qui omnem malorum originem in ipso DEO
„(turpe dictu!) quærunt. Consequentia majo-
ris est plana & clara. Minorem ex paterna præ-
monitione & interdicto severissimo, nec non ex
actionibus Dei cum homine post lapsum, supra

D^o 5

pro-

probavimus. Probant eandem ipsi adversarii, quatenus per contrariam suam opinionem se absurdos faciunt: nam qui Deum aut autorem, aut causam peccati dicunt, præterquam quod impie agant, statuunt aliquid quod apertam contradictionem involvit, & nullum sensum habet. Deus enim aut voluit, aut noluit peccatum. Si *noluit*, tum certe serio noluit, adeoque non est causa, nedum auctor, peccati, sed præmonitio ejus fuit amantissima, & sapientissima, & fidelissima, accommodata tamen ad hominem, qui habebat liberum arbitrium. Si *voluit* peccatum, tum præceptum de non comedendo fuit inutile, simulatum & repugnans bonitati, sanctitati, veritati ac amoris Dei. At vero Deus, qui aut amantissimus & fidelissimus non est, aut non summe bonus, sanctus, verax, revera Deus non est.

Argumentamur porro: „Si homo potuit præmoneri, sequitur, quod in materia mala, aut in nexu rerum, sive sapientem illum dixeris, sive fatalis necessitatis, aut in diabolo solo, origo mali non sit quærenda. Quod si ex materia mala, aut ex diabolo solo, aut ex nexu quodam rerum, malum esset ortum, tunc fucata, adeoque Deo indigna, fuisset cautio & præmonitio; ac præceptum de non comedendo aut plane est negandum una cum S.S. auctoritate, id quod horrendum æque ac absurdum, ita ut contra negantem principia non sit disputandum, aut pro forma, quod ajunt, illud datum esse, evincendum est. conf. Jac. I, 16. 17.
Illu-

Illustre est testimonium, quod EPIPHANIUS Hæ-
 resi LXVI. perhibet, id quod etiam in *Disp. Hall.*
de Ortu Mali p. 38. legitur: *Deus pro singulari*
sua bonitate existere vult omnia (Sap. 1, 14.)
bonaque sua omnibus in commune proponit, ex
concessione tamen liberi arbitrii privatim id
permittit sua ut voluntate utens, quicquid vo-
luerit efficiat quisque. Ut & ipse ab omni ma-
lorum culpa sit immunis, & discrimen aliquod
statuatur eorum, qui in virtute proficiunt, at-
que ab humanitate bonitateque sua premia re-
portant.

Ibid. Neque enim unquam malum erat, ne-
 que radix malitiei fuit, neque ἐνορέσασον (in es-
 sentia) est malum, quia aliquando non fuit, ve-
 rum inductitium per occasionem unicuique faci-
 enti malum inest: In non faciente vero non in-
 est - - Etenim Dominus, cum universa creasset,
 ecce, inquit, valde sunt bona omnia, quo istud
 ipsum ostenderet, malum non esse vetus (ἐν ἀρ-
 χαίῃ) neque initio, priusquam ab homine inci-
 peret, extitisse (videlicet in hominibus). Per
 nos enim fit, & per nos non fit. Ubi igitur ma-
 li radix est, aut ipsa substantia pravitatis?

(β) Agit nostra meditatio elenchtrice contra
 illud Socinianorum & Episcopii, inter Arminia-
 nos facile quondam principis, figmentum, quasi
 Deus Adamo tantum minas dederit, & lege sua
 ostendere voluerit, se plane nihil homini, tanquam
 creaturæ, debere, sed omnium rerum esse abso-
 lutif.

lutissimum Dominum; vide allegata ex *Volkelio* & *Episcopio* in IO. WOLFG. JÆGERI *system. Theol. Dogm. Polem.* L. I. p. 281. sqq. Fingunt illi hominem, qui, simulac e manu Domini prodiit, statim sine spe vixit, & cum desperatione, tristissimo malo, conflictatus fuit; & eo ipso lapsus culpa in Deum transfertur. Nos constituimus hominem primum in suavissimo vinculo cum Deo, & in foedere, non minus Majestati divinæ digno, quam homini necessario & salutari, in quo Deus hominem conservare voluit, non tamen coacte, sed salvo libero arbitrio. Si Deus, paterne non minus quam severe, præcavere voluit, ne homo morte moreretur, sequitur, quod prius omnem vitam ipsi concesserit. Ipsa comminatio & prædictio mortis præsupponit & includit promissionem omnis vitæ: Nam qui omni morte moritur, quando negligit præceptum & paternam præmonitionem, is certe omnem vitam vivere debuisset, quando præceptum illud accurate observasset. Hoc postulat æquitas & bonitas Dei præcipientis & præmonentis. Illæ denique minæ tantam sunt sapientis, quæ non poenas solum, sed etiam amissionem boni minantur. Illius, qui beneficia magna concessit ei cui minatur, & ostendit se pro justo suo dominio dare obedienti, & auferre immorigero posse, illius, inquam, minæ pondus habent. Dominus, qui nihil boni dat aut promittit, sed statim poenas minatur, abigit a se subditos, ut ad quemcumque alium dominum se recipiant.

Nemo

Nemo prudens approbat juvenile illud & imma-
 turum consilium, secundum quod *Rechabeamus*
 ostendere debebat, se plane nihil Israëlitis debe-
 re, sed absolutum eorum esse dominum I Reg.
 XII. Nonne sapientissime Deus præmisit dona-
 tionem liberalissimam, quando dixit: *de omni ar-
 bore horti comedendo comedes*, Gen. II, 16. ut ob-
 servationem ostenderet facillimam præcepti il-
 lius: *at de arbore scientiæ boni & mali, de hac,
 inquam, non comedes?* Latet in eo quoque ar-
 gumentum ab æquo, bono & utili. Nihil enim
 æquius quam hominem obtemperare Deo, tam
 liberaliter indulgenti & donanti: nihil *justius*,
 quam munificentissimo Patri tantillam obedien-
 tiam rependere: nihil *utilius*, quam obsequii glo-
 riam reportare, & ad majora dantem incitare.
 CHRYSOST. *Homil. XIV. in Gen. dignum esse,*
ait, obstupescere benignitatem Dei, quæ omnem
rationem superat; qui sicut amicus, amico de
rebus necessariis præcipiens, loquitur, ita erga
Adamum afficiatur, quasi hoc honore ipsum ad
obedientiam mandatorum attracturus. Mox
 post recitatum præceptum, quid, inquit, dic,
 quæso, hoc præcepto facilius est? quid hoc honore
 majus, quo illum persecutus est, data illi mensa
 propria & segregata in paradiso, ut ne putaret,
 eandem sibi cum bestiis instrui: sed haberet eam,
 tanquam Rex in Paradiso agens, deliciarum co-
 piam, & quasi Dominus aliam, quam ministri
 habitationem sortiretur. vid. JO. HENR. MA-
 JIO. V. T. C. II. §. X. p. 198. sq. (γ)

(γ) Abhorret prorsus nostra sententia ab errore *Huthmanniano*, qui arbori scientiæ tribuit vim replendi corpus & sanguinem hominis malis humoribus, & corrumpendi pravis concupiscentiis, per quas corporales concupiscentias anima, alias per se pura, turbata & ad peccandum rapta fit, quemadmodum vir prudens & eruditus confusus fiat, quando corpus inebriavit, Deum igitur, curam paternam hominis agentem, prædixisse tantum mortem corporalem, adeoque hominem non esse sub reatu mortis æternæ, nec objectum justitiæ Dei vindicativæ, sed commiserationis, mortemque corporalem non esse pœnam peccati, sed consequens illius corruptionis corporalis. vid. vener. D. IOACH. LANGII *Mittel-Strasse* P. III. p. 231. 233. Supra ostendimus, arbori nullam peculiarem virtutem & efficaciam insitam fuisse, sed ob promissa serpentis falsa illam dictam fuisse arborem scientiæ boni & mali; adeoque arbori ipsi caussa mali tribuenda non est. Et cum formalem peccati rationem ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος, in recessione a Deo vivo, (Hebr. III, 12.) constituerimus, satis liquido apparet, animam esse πρῶτον δεκτικὸν peccati, atque non mortem tantum corporalem hominem sibi attraxisse, sed omnem mortem, quam aversio ab unico vitæ fonte, DEO, inducit. De præmonitione & prædictione futuri eventus tristissimi, non de mera & sola comminatione, verba, *morte morieris*, accipimus quidem, minime tamen comminationem excludi.

cludimus. Requirit enim omnino justitia Dei, ut morti, quam τὸ recedere a Deo vivo, secum affert, peccatorem adjudicet; & minime amorem Dei, in quo non sit justitia, fingimus, sed improbamus illos doctores misericordiae, qui justitiam Dei vindicativam, tanquam amori repugnantem, statuunt, aut saltem extenuant. Contra sanam rationem, & absurdum, esse, materiae crassae, fructui nimirum arboris, talem influxum & operationem, qualem Huthmanniana opinio fingit, adscribere, nec non immediatam peccati sedem non in anima, sed in corpore tantum, constituere, demonstravit vener. D. LANGIUS l. c. Huc denique accedit, quod nondum evictum sit, volueritne Deus herbas, frutices & arbores noxias in principio ex terra prodire. Minime hoc statuendum videtur, quia cum formula approbante, *& vidit Deus, quod bonum esset*, tertiae quoque diei, Gen. I, 12. subiecta, pugnat, & quia ex maledictione omnino ortum, ut terra produceret spinas & tribulos; atque res noxae, peccati poenae, cum peccato in mundum introiverunt. Id saltem certum est, nihil in creaturis esse, quod non, in se spectatum, bonum sit, intuitu vero hominum, quandoque malum fieri, sed post illorum lapsum. In statu integritatis, in quo rerum omnium naturam, adeoque & vim ac efficaciam arborum & herbarum, perspectam habebat homo, nihil damni inde accipere, sed quicquid noxium erat, facili ratione evitare potuit. Ab omni denique probabilitate
alie-

alienum est, quod Deus in medio paradisi arborem noxiam prodire fecerit.

(d) Tangit denique usus elenchticus sententia nostrae eos quoque, qui non audent quidem aperte Deum facere auctorem peccati: fucos autem errorem suum illinunt, quando dicunt, Deum *prædeterminasse* hominem ad entitatem tantum actus, non ad deformitatem. Qualis, quæso, esset præmonitio, quale præceptum, de non comedendo ex arbore scientiæ, quando ad entitatem actus comedendi Deus hominem prædeterminasset? Præmonitio, paterna & sincera non minus, quam severa, excludit omnem certe præmotionem, & prædeterminationem ad entitatem actus comestionis. Aut enim motum istum divinum, quo prædeterminatus fuit ad comestionem, impedire potuit homo, aut non potuit. *Si potuit*, statuenda est reluctantia non exigua & inimicitia adversus Deum in homine in ipso statu integritatis, id quod absurdum est & repugnat creationi valde bonæ & doctrinæ de imagine Dei; saltem nec homo eo ipso excusatur, nec Deus, sed aliqua lapsus culpa in Deum transfertur, quippe qui prædeterminaverit & moverit hominem ad actum peccati, aliqua in hominem, quippe qui potuerit impedire motum istum divinum & non impediverit, omnia denique ad, nescio quam, necessitatem & nexum absurdum se referunt. *Si non potuit* homo impedire motum divinum, seu prædeterminationem, nonne Adamus, vocatus ad tribunal Dei, iustissi-

stissime se excusare potuisset, dicendo: Exprobras quidem mihi, Domine, quod, neglecta prohibitione & præmonitione, comederim ex arbore illa, at non serio & cordate prohibuisti & præmonuisti, cum non fuerit in potestate mea omittere actum, cuius per prædeterminationem & præmotionem causa es, non potui non actum elicere ad quem Tu me prædeterminasti. Præterea semper ὑπελόν γι latere existimamus sub quibuscunque coloribus, qui conquiruntur, ut disputationes de præmotione & prædeterminatione plausibiles & innocuas faciant; extenuant hæc certe & suspectam reddunt præmonitionem illam sinceram & severam, ac prohibitionem de non comedendo, & minime sufficiunt ad liberandum DEUM a participatione peccati.

Concursum Dei secundum leges generales ad actum physicum comestionis, de quo §. IX. diximus, minime involvere prædeterminationem & præmotionem ad entitatem actus, quilibet facile perspicere potest. Aliud enim est concurrere secundum leges generales ad actum aliquem hominis, i. e. nolle facere miraculum, seu suspendere leges generales, cum homo libere agere & non agere possit & debeat: & plane aliud est prædeterminare & præmovere hominem ad actum aliquem, i. e. velle & efficere ut actus ille fiat. Sufficiant nobis verba TERTULLIANI *contra Marcion. lib. I. c. 9. Quod malum adscribes Creatori, si delictum est hominis? non erit DEI, quod est*
E homi-

hominis: nec idem est habendus delicti Auctor, (Præmotor & prædeterminator) qui invenitur Interdictor, immo & Condemnator. Sententiam, quæ Deum prædeterminare actus malos & peccaminosos ait, IDEM appellat spurcum blasphemia afflatum, ex hæretico ore fatentem.

§. XIII.

Ufus Epanorthoticus nostræ meditationis punget forte eos, qui, ut peccata sua excusent, aut aliqua specie dehortationes repudiant, dicunt, experientiam omnia rectius docere, malum igitur, æque ac bonum, faciendum esse, ut discrimen inter utrumque, per experientiam exploratum, eo clarius possit ostendi. Illi sapiunt ultra Deum, quippe qui hortatus est, severe æque ac paterne, ut sibi caveat homo a scientia boni & mali curiosa. Satanæ vox est: probate omnia, mala æque ac bona faciendo, & aperientur oculi vestri, ut sitis scientes bonum & malum (Gen. III, 4.) Et impudenter præmittit suum mendacium: *non moriemini.* Atque hæc est *prima hæresis*, rectissime observante HERMANNO WITSIO *Oecon. Fæd. l. I. c. VIII. §. 6. quæ in mundo audita fuit, dari peccatum quod non mereatur mortem, quod idem est ac dari peccatum veniale.* Hanc hæresin fundamenti theoretici loco subternit serpens ille antiquus collegiis suis practicis & experimentalibus. Minime autem facere mala, sed recedere a malo est intelligentia. Spiritus San-

Sanctus talem δοκιμασίαν docet, quæ instruitur eum in finem, ut retineamus bona 1. Thessal. V, 21.

Τὸ κατέχειν (retinere) bonum præsupponit τὸ ἔχειν (habere) bonum. Per τὴν ἔξιν (habitum) autem habemus sensus exercitatos ad dijudicationem boni & mali. Hebr. V, 14. Qui bonum habet confestim dignoscit (διακρίνει) malum, tantum autem abest, ut velit hoc experiri, ut potius firmius retineat illud, & sollicitus sit, ne per & propter malum amittat bonum. Quis, nisi vesanus, bonam sanitatem habens, vellet sibi contrahere morbum lethalem, ut experiretur quam malus hic sit? Qui didicit dijudicare pulchra & formosa, is primo statim intuitu rerum deformium illas detestatur, nedum cum illis commercium habet. Ἀσύστατα sunt malum æque ac bonum facere & experiri velle. Unius positio est alterius exclusio & remotio. Quamdiu aliquis facere vult, & actu facit, mala, malus est, & non potest facere bonum. *A fructibus eorum, inquit Salvator Optimus Maximus, Mat. VII, 16. 18. cognoscetis eos, non potest arbor bona fructus malos facere: neque arbor putris fructus bonos facere. conf. cap. XI, 33. Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum: aut facite arborem putrem, & fructum ejus putrem. O progenies viperarum, inquit Os veritatis, ibid. v. 34. quomodo potestis bona loqui, cum mali sitis?* Si illos, qui sibi præsumunt, quod bona loqui possint, cum mali sint, proge-

niem viperarum vocat, quid illi sunt qui videntur sibi bona æque ac mala facere posse? Num vero fons scaturire potest simul aquam dulcem & amaram? (Jac. III, 11. 12.)

Vos ex patre diabolo estis, nam desideria patris vestri vultis facere! dicit Dominus proæresin ad faciendum mala habentibus Joh. VIII, 44. Ante omnia homo, qui *δουλωσάτω* rite instuere vult, se norit vere conversum, nec voluntario peccato denuo separatum a Deo, intra se vivo. Irregenicus, qui adhuc malum facere potest voluntario, adeoque ex diabolo est, 1. Joh. III, 8. 9. non potest sufficienter & spiritualiter quicquam judicare, sed de bono & malo judicat, sicut cæcus de colore, secundum scientiam historicam. vid. b. Abb. BREITHAUPTII *Theſ. Cred. & Agend.* de Docimasia p. m. 193. CHRYSOSTOMUS ferm. I Dom. Adv. *Sicut navis fracto gubernaculo illuc ducitur, ubi tempestas voluerit, sic a diabolo de peccato in peccatum ducimur, nec hætenus quicquam facere licebit, nisi quod ipse diabolus voluerit.* Spiritu Sancto gubernatore destituitur qui proæretice peccat, abripietur igitur, nescio quorsum, qui curiose experiri vult, quid sit malum, voluntario illud faciendo. O miseros quos non faciunt primorum parentum pericula cautos, cum tamen quilibet manifesta nimis culpa poenæque lapsus eorum documenta in pectore suo foveat, secumque circumferat! Tam egregie didicerunt illi scire bonum & malum, ut veri nominis

minis scientiam plane amiserint, ita ut in hujus locum ignorantia horribilis successerit. Atque sic scire tuum adhuc nihil est, o homo, quando ex tristissimo eventu demum sub angore & pavore conscientiae te oportet ingemiscere: male feci! & sub desperatione experiri, quam stultum fit, & quantum malum, peccare Deo. Cum *docta & sapiens* illa laudetur ignorantia apud Philosophos, quando ignorantur turpia & pudenda: multo magis omnem laudem meretur pia illa ignorantia, quae non novit facere peccatum, probe tamen novit discernere malum a bono, ut illud fugiat cane pejus & angue; hæc demum vera est intelligentia & scientia. O sancta simplicitas, in qua divina sita est sapientia & perfectio! conf. 1. Cor. XIV, 20. *malitia estote infantes.* (ἡπιδέξῃ) *mentibus vero perfecti reddimini.* Tum demum, quando malitia sumus infantes, & ad faciendum mala tanquam infantes nos gerimus, mentibus perfecti reddimur. Rom. XVI, 19. Vult nos *sapientes quidem esse in bonum, simplices autem* (ἀνεπαύστῃ, ohne effronterie und Furwitz) *in malum.* Mat. X, 16. Serpentina prudentia, quae opponitur serpentis illius antiqui insidiis (μεθόδεος Eph. VI, 11. quibus mediantibus ille est κοσμοκράτωρ) conjungitur arctissime cum simplicitate columbina.

BERNHARDUS *serm. 7. de Adv. Generalis est humano generi miseria triplex, & quotquot degimus in regione umbræ mortis, in infirmitate*

corporis, in loco tentationis, si diligenter adverte-
rimus, triplici hoc incommodo miserabiliter labo-
ramus. Nam & faciles sumus ad seducendum,
& fragiles ad resistendum, & debiles ad operan-
dum. Si discernere volumus inter bonum &
malum decipimur, si tentamus facere bonum de-
ficimus, si conamur resistere malo deicimur & su-
peramur. Nostra facimus quæ legimus in MA-
CARIi Hom. IV. §. XXIV. p. m. 66.

Hæc copiosius differuimus, ex sacris literis ad-
struentes, oportere nos converti celerius, & fe-
stinare ad Dominum, qui clementer expectat
nos. & ab omni pravitate & præoccupatione
mala penitus recedentes magno cum gaudio re-
cipit, ne exaugeatur in nobis contemptus de die
in diem, & peccata cumulata in nos redun-
dent, & ob id iram divinam nobis ipsis accer-
samus.

Hoc denique probe observandum est, quod
inanibus clamoribus de falso nominata scientia
(1. Tim. VI, 20.) deceperit Satanas Protoplastos,
ut comederent sub falsa persuasione de arbore ve-
tita; & quod similibus plane clamoribus deci-
piat homines, ne comedant de Arbore Vitæ vera
in Sacra Coena, saltem ut sub falsis persuasionibus
edant & bibant. Sapienti sat!

§. XIV.

Ufus Pædeviticus superioris tractationis nos
monet, ut recordemur illius quod AUGUST.
l. X. Confess. scribit, conf. supra præfat. *Intelligi-*
mus,

mus, inquit, illum demum videre aliquid de providentia, qui Dei præscientiam veneretur; qui vero hanc parum agnoscat nihil videre. Hic oculus ante oculos sit nobis, necesse est, purgandos semper aqua viva Scripturarum, quod IEHOVAH sit Deus scientiarum, 1. Sam. II, 3. excusandos etiam subinde ipsa recordatione impletorum prædictionis eventuum, inprimis etiam de lapsu Gen. II, 17. quo die comederis de ea (arborescientiæ) morte morieris. Intimius primævum lapsum scrutemur, ut agnoscamus in quotidiana poenitentia, quantum sit malum, quanta aberratio, quod homo, totus a Deo abalienatus, atque in semet ipsum abreptus, intellectu, voluntate, & omnibus viribus, se ipsum tanquam finem, immo tanquam deum, DEO opponendum, respiciens, crediderit cacodæmoni magis quam DEO, & assensu comprobaverit blasphemias Satanæ, crimina mendacii & invidiæ DEO ipsi inferentis, ac providens & præcavens Optimi Maximi Patris præmonitum ac interdictum invertentis turpissime. Nonne puderet filium, quem pater hortatus erat, ut sibi caveret a taberna, quæ a fortuna dici solet, quando audivit sæcularium dicentem: pater tuus, quem dicis tibi interdixisse hac taberna, est mendax, invidet tibi fortunam, propterea dixit: non ingreditor tabernam fortunæ: mihi credas, quæso, & eris fortunatus ac felix; nonne, inquam, puderet filium, quoties recordatur quod tacito assensu comprobaverit *σπερμολόγῃ* istius

E 4.

im-

impudentes loquelas, se autem deceptum nunc videat, perdito patris favore, & amissis thesauris, quos ex manibus paternis attulerat? Assidue cogitemus quod in LIB. SYMB. nostris p. m. 574. fin. legitur: *Credimus docemus atque confitemur, peccatum originis non esse levem, sed tam profundam humane Naturæ corruptionem, quam nihil sanum, nihil incorruptum, in corpore & anima hominis, atque adeo in interioribus & exterioribus viribus ejus, reliquit. Sicut Ecclesia canit: Lapsus Adæ vi pessima Humanatota massa, Natura & ipsa essentia, corrupta, luce cassa &c. Hoc quantum sit malum, verbis revera est inexplicabile: neque humane rationis acumine indagari, sed duntaxat per verbum Dei revelatum agnosci potest.* S. ANTONIUS cuidam dicenti, quod videret aspectum Angelorum, respondit: *Beatus est qui videt semper peccatum suum, & non gloriatur in visionibus angelorum.* vid. ANDR. MUSCULI *Comp Doctr. Christ. de Pecc. V.*

Avocemus etiam identidem animum nostrum sollicitè ab argumentationibus & inventionibus rationis de lapsu ad legem & testimonium, & ad limpidos fontes Israëlitis a cisternis & lacunis Philoſophorum. *Apud cælestem Patrem assiduè precibus in nomine unici nostri Servatoris IESU CHRISTI quotidie instemus; ut S. sui Spiritus gratia nobis adesse, & largiri dignetur, ut peccata nostra vere agnoscamus, serio deploremus,*
eorum.

eorumque remissionem in unico Servatoris nostri
 I. C. merito firma fide queramus, sicque in Ipso
 aeternam beatitudinem consequamur. v. CHEM-
 NIT. Loc. de P. O. fin. Absque pudore etiam,
 uti bene monet MACARIUS hom. IV. §. XXVII.
 p. m. 70. i. e. in fide, indefinenter & indefesse
 petamus a Domino donum gratia -- Propter pec-
 catores enim venit, ut converterent se ad illum,
 & curaret credentes ipsi. Modo nos ipsi a malis
 præoccupationibus abstinemus, quantum in vi-
 ribus nostris est, & odio prosequamur opera ma-
 la, & mundi technas atque improbos & vanos
 sermones abhorreamus, & per omnia ei, quantum
 fieri potest, adglutinemur. hom. XXVI. p. 69.
 Anima immortalis indissolubili & incorrupti-
 bili, oppressa morbo ignorantia, malitia, infide-
 litatis, temeritatis, & reliquarum peccati affe-
 ctionum; accedenti ad Dominum, & ab eo au-
 xilium requirenti, ac in misericordiam ejus in-
 tuenti, nec non gratiam Spiritus ab eo recipere
 desideranti ad redemptionem & salutem suam,
 & ab omni malitia & affectu liberationem,
 concedet quam celerrime & promptissime velut
 medicam liberationem. Observemus denique
 illam CLEMENTIS in Epist. II. ad Corinth. XI.
 (vid. in THOMÆ ITTIGII Bibl. Patr. p. 113.)
 adhortationem: *Quamdiu, inquit, tempus ha-*
beremus, ut sanemur, dedamus nos ipsos medicanti
Deo, retributionem illi dantes; quam illam?
pænitere ex sincero corde. Præcognitor enim

E 5

est

est omnium, & sciens interiora cordis nostri. Demus ergo illi laudem non ex ore solum, sed etiam ex corde, ut nos suscipiat tanquam Dei filios.

§. XV.

Primum salutis, adeoque & consolationis, fundamentum situm est in *amore Dei*. Quod si consideremus igitur, non minus amorem, quam majestatem & dominium Dei, ex interdicto de non comedendo conspici, quid? amorem fuisse causam impulsivam internam, ut Deus pro autoritate sua præceperit de non comedendo, atque sic unionem & communionem hominis cum Deo muniverit, nonne hæc meditatio nos jubet confidere, & optima quæque sub omnibus tentationibus, etiam post lapsum, de Deo sperare? Ratio, aliquo tantum splendore amoris divini collustrata, non potest non firmiter concludere: Si Deus noluit lapsum, sed peramanter æque ac severe ab eo præcautum atque provisum est, ne homo laboreretur: certe, Deus, qui immutabilis Amor est, vult ut, ex lapsu erecti, in bono conservemur ad vitam æternam. Quod si meditemur attributum amoris primum fuisse quod post lapsum se erga hominem, qui universum genus humanum repræsentavit & complexus est, exeruit, quando Deum nobis concipimus tanquam patrem amantissimum, quærentem filium perditum, exclamando: **איכה**, wo bist du doch? & verba sequentia &c. **אֲרָמְן הָעֵץ** accipiamus ut testes animi non indignantis solum, sed

sed

sed maxime condolentis quoque: *hast du doch gegeben etc.* ? nonne avocatur mens a fuga Dei, & sistitur quasi gradus, ut iterum se recipere velit ad Patrem quærentem & vocantem? Quod si perpendamus accurato iudicio, Deum serpenti seductori maledixisse, non autem personæ hominis, promississe potius huic Semen mulieris benedictum, victorem serpentis, ea vero quæ pro iustitia sua & dominio homini denunciavit ita comparata esse, ut ex iis quoque appareat paterna caritas, dum non tam pœnæ sunt peccati, quam castigationes & remedia, amara quidem, salubria tamen, adversus perversum amorem sui ac rerum terrestrium, vilipendentiam peccati, concupiscentiam ac dominium peccati, quod per illam obtinetur, nec non adversus securitatem, dum sunt quoddam compelle ad Patrem, sicut filiquæ porcorum, quas filius perditus post voluptatem comedere necesse habuit, Luc. XV. Nonne ejusmodi meditationes eo facere possunt, ut amorem Dei veneremur in eo quoque, quod non in conversione solum, sed in quotidiano quoque purificationis exercitio, maxime autem in hora tentationis, peccata nobis ob oculos ponat & exprobrat? Nonne compellimur, ut victoriam Seminis benedicti per fidem avide amplectamur, deque ea lætemur, illaque contra Diabolum sub lucis nitamur, a maledicti hostis operibus eo lubentius & hilarius abhorreamus, hujus vitæ ærumnas patienter feramus, & gloriemur in afflictionibus

nibus propter probationem & spem, quas istæ sub
 patientia operantur ita, ut non pudeamus Rom.
 V, 3. 4. 5? Taceo, quod tentationes & murmu-
 rationes carnis de gravitate ærumnarum hujus
 vitæ, & de defectu proportionis inter peccatum
 & illius consecraria, facillime solvere possimus per
 contemplationem amoris Dei, in ipso interdicto
 ante reprehensionem, & in hac, ac in denuncia-
 tione poenarum, post lapsum conspicui. Vix au-
 det corrupta ratio Deum injustitiæ accusare, quod
 peccatores perseverantes æternum diabolo com-
 mittat, quando jubetur acri judicio perpendere,
 quanta sit corruptio & petulantia hominis in eo
 quod omnes præmonitiones, reprehensiones, ca-
 stigationes, omnia quæ paterna caritas remedia
 adversus peccatum, i. e. fraudes & opera diaboli,
 dedit, spernat, oderit, blasphemet, & non desi-
 nat instinctibus serpentinis, ac impudentissimis
 Satanæ mendaciis, obedire, Deo diffidere, præce-
 pta ejus negligere, divinum honorem sibi arroga-
 re, & affectare, adeoque crimen læsæ Majestatis
 divinæ identidem committere, totum immersum
 esse atheismo & amore sui supercilioso. Tum
 demum veri solatii sumus capaces, quando vanas
 & blasphemias murmuraciones vincimus, iisque
 solida fundamenta opponere possumus.

Vix dubito, quin animam afflictam, & sub onere
 peccati lugentem, excitent verba B. MACARII
 hom. XXX, 7. quibus creatorem, ut Misericordem
 magis, quam judicem inducit: *Die illa, qua lap-
 sus*

sus est Adam accessit Deus, ambulans in paradiso, lamentatus est, ut ita dicam, conspecto Ada, ac dixit: Quibus e bonis qualia excitasti mala? Equa gloria quale dedecus geris? Cur tenebrosus es modo? cur deformis? cur putridus? quali ex lumine tales tenebrae obvelaverunt te? Et quidem cum cecidisset Adam, & a facie Dei mortuus esset, luxit eum Creator, angeli, virtutes omnes, caeli, terra & omnes creaturae luxerunt mortem & casum ejus. Nonne cogitabis, o anima afflicta, merito lugeo, quando sentio, quid sit, & afferat peccatum, cum ipse Deus luxerit ex mera gratia lapsum meum. O Patrem amantissimum! o Misericordem nostrum clementissimum! luxit peccatum nostrum, & gaudium in Deo & toto coelo sentitur super uno peccatore respiciente Luc. XV! o beatum luctum nostrum, qui Deum, lugentem lapsum nostrum, exhilarat! Luctus ille Dei moveat cor nostrum, ut sincere, ex solida peccatorum agnitione & pudore poenitentiali, lugeamus, tum Deus cum toto coelo gaudebit, & illud gaudium coeleste erit nostrum gaudium. Siste tibi, o anima non per nudam & sterilem profopopoejam, sed per solidam & humilem meditationem, Deum cum homine lapsio loquentem secundum Hof. Cap. XI, 8. Quomodo dabo te Ephraim? tradam te, Israel? quomodo dabo te sicut Adamam? ponam te, sicut Zeboim? conversum est super te cor meum: simul astuarunt poenitudines mea.

Nonne

Nonne *cum fletu venies?* nonne precibus adducet te Dei misericordia, quæ salva iustitia hanc tamen temperat? *Ducet te ad fontes aquarum in via recti* Jer. XXXI, 9. & sic *delebit tandem Deus omnem lachrymam ab oculis tuis.* Apoc. VII, 17.

§. XVI.

Quia, bene CHEMN. L. T. Loc. V. c. VI. p. 160. monente, ex disputationibus de Præscientia divina texuntur multi labyrinthi ad perturbandam simplicem illam sententiam de causa peccati, transcribimus huc seriem observationum & positionum ex ipso CHEMN. aliisque probatis Theologis, quorum quidem scripta ad manus sunt, quæ instar filii Ariadnæ esse possunt, non habito respectu ad Theologorum, quorum testimonia afferimus, ætatem & auctoritatem, sed ad argumenta testimoniorum, ita ut series & nexus positionum & observationum Theologicarum quodammodo constituatur. Merito autem præmittimus illam b. CHEMNIT. p. 161. egregiam observationem. *Tutissima est, inquit, illa ratio: Postquam ex certis Scripturæ testimoniis constituta est vera sententia, quæ est Deo grata, conscientis utilis, & Ecclesiæ necessaria, etiamsi non possumus omnes argutias, quæ ex præscientia necuntur, solvere, sufficere nobis debet: 1) Quod sententia de causa peccati fundata est in certis & manifestis Scripturæ testimoniis: 2) Quod arcanam Dei præscientiam, in hujus vitæ caligine, non possumus plene pervidere:*

dere: 3) *Quod non mandatum nobis est scrutari & inquirere, quomodo Deus præsciat peccata: & tamen dicat Esa. 65. v. 12. Quæ nolui elegistis.*

IO. FRANC. BUDDEUS *Instit. Dogm. L. II. c. I. §. XXII. p. 226.* Rerum futurarum, earundemque contingentium, prædictiones, etiam ethnici, eorumque philosophi plerique agnoverunt.

Ex CICERONE l. I. de divinatione c. II. p. m. 1246. condiscimus, reliquos philosophorum omnes, præter Xenophanem & Epicurum, vaticinia, seu prædictiones rerum futurarum, credidisse, ita tamen, ut nonnulli omnia prædictionum genera, alii quædam tantum admitterent.

Cum nullo modo concipi possit, quo pacto intellectus finitus sine signis aliquid cognoscere queat, futurorum autem contingentium nulla signa dentur, absontam plane, longeque ineptissimam eorum esse sententiam, manifestum est, qui aut homini, aut ulli spiritui creato, facultatem, futura contingentia prædicendi, inesse, contendunt.

Sed positum in more est ejusmodi hominibus, ut absurdissima quævis admittere, quam a recepta semel animi sententia discedere malint. Sufficit interim, quod futurarum rerum prædictiones negare non audeant, quin potius hoc ipso testentur, sine summa impudentia ea negari non posse.

Certe, quæ in Scriptura sacra exstant prædictiones, ita comparatæ sunt, ut nec ab iis, qui Scripturæ

pturæ divinam auctoritatem non agnoscunt, negari, aut in dubium vocari queant.

Prophetas enim, quorum vaticinia in illa existant, eo vixisse tempore, quo vixisse perhibentur, a nemine, nisi qui rationis usum amisit, negari potest. Iam vero, cum ex historiarum monumentis constet, horum vaticiniis interdum post ducentos, aut trecentos, aut plures adhuc annos, eventum respondisse, equis de prædictionis veritate dubitaret? vid. *Thef. de Ath. & Superst.* c. VII. §. IV. p. 591.

Qui Scripturæ divinam auctoritatem admittunt, eo minus hac de re dubitare possunt, adeoque & futurarum rerum, & quidem contingentium, præscientiam recte Deo tribui, fateantur necesse est.

(conf. JOSEPH. Antiquit. Jud. l. X. c. XI.)

CHEMNIT. *Loc. V. c. VI p. 161. seqq.*

Certum est, Deum omnia futura, tam bona quam mala, prævidere & præscire.

Ioh. VI, 64. Sciebat ab initio, qui essent credentes, & quis traditurus esset eum. Ioh. XII, 4. Ipse erat sciens omnia, quæ ventura erant super eum. Eccles. XXIII, 29. Domino Deo, priusquam creantur omnia, sunt cognita, sicut postquam sunt perfecta. Dan. XIII, 24. Nosti omnia antequam fiant. ORIGEN. l. I. ad Rom. *Valde impius est, qui hoc non credit in Deo, ut quod nos in præterito videmus, hoc ille videat in futuris.* AUGUST. l. V. de Civit. *Confiteri*

feri esse Deum, & eundem negare esse præscium futurorum apertissima insania est. Contra Maximinum, Arianorum episcopum, Lib. I, 1. *Quis insanus negabit Deum esse omnium futurorum præscium?* Atque adeo hoc verum est, ut Deus hoc, quasi proprio, agnosci velit verus Deus, & hac nota discerni ab idolis Ec. XII, 13. 27. -- Ec. XLV, 11.

Deinde certum est & hoc: præscientiam Dei non esse incertam conjecturam, quæ errare & falli possit; sed sicut scientia ejus de præteritis & præsentibus certissima est (quia Deus verax est:) ita & præscientia ejus de futuris falli non potest.

Sicut AMBROSIUS inquit: *Deus tam certo scit futura, sicut novit presentia.* -- AUGUST. de lib. Arb. l. III. c. 3. *Quisquis dixerit aliter evenire posse aliquid, quam Deus ante præscivit, præscientiam Dei destruere, aut mendacem facere insanissima impietate molitur.*

Manifestum autem est, nomine præscientiæ non intelligi voluntatem disponentem, moventem, operantem.

AUGUST. de lib. arb. *sicut memoria nostra scit ea, quæ præterita sunt, etsi nec velit, nec approbet, nec adjuvet ea, ita Deus præscientia sua omnia quæ futura sunt prævidet.*

Et sicut eorum, quæ reminiscimur, quædam approbamus, quædam improbamus, sed ad rationem reminiscentiæ non pertinet vel appro-

F

bare

bare vel improbare; tam enim meminimus eorum, quæ vel ipsi facimus, vel alios facientes audivimus, quam eorum, quæ nec fecimus, nec audivimus, nec probamus: Ita ad definitionem præscientiæ proprie non pertinet vel operatio vel approbatio præscientis, nec necessitas, vel contingentia. Res enim, sive præterita, sive futura, non pendet a scientia: sed scientia a re: ut, scio heri flavisse Zephyrum: scio post aliquot menses futuram æstatem: sed non ideo quia ego scio vel flavit Zephyrus, vel erit æstas: sed e contra. Et recte dictum est ab ORIG. lib. II. ad Rom. *Et si communi sensu de præscientia sentiamus, non propterea erit aliquid, quia scit Deus futurum: sed quia futurum est, scitur a Deo.* Sicut enim Medicus ex cursu naturæ ordinatæ prævidet morbum, ex morbo mortem, & sua præscientia nec approbat morbum, multo minus efficit, nec affert necessitatem moriendi sua prævisione:

Ita, Dei præscientia, quatenus est præscientia, nec voluntatem approbantem, nec operationem adjuvantem, ac necessitatem cogentem affert peccatis quæ prævidet.

Loquimur enim nunc de præscientia Dei, secundum materiam subjectam, id est, de viciis hominum actionibus.

Quod vero Deus bona electorum opera, quæ præscivit, adjuvat & operatur, non fit ratione præscientiæ: sed voluntatis approbantis & adjuvantis.

Per-

Pertinet ergo ad definitionem præscientiæ divinæ proprie non voluntas Dei disponens, movens, operans, sed simpliciter quod Deus ea, quæ futura sunt, scit antequam fiant.

Deus præscientia sua certo & infallibiliter non tantum prævidet futurum aliquid: verum etiam hoc præscit, quomodo aliquid sit futurum, hoc est, per quas causas. Et extra omnem controversiam verum est, quasdam actiones habere causas necessarias, quasdam contingentes, id est, tales quæ possent mutari, & aliter se habere. Sic ergo illa, quæ Deus præscivit ventura ex causis necessariis, eveniunt necessario, quia præscientia Dei non potest falli: Ita quæ Deus prævidit ex causis contingentibus eventura, impossibile est ut aliter eveniant, quam per contingentiam. Alias enim falleretur præscientia Dei.

Ad multas ergo objectiones ex his fundamentis respondetur: Si præscientia Dei, ob sui infallibilitatem, omnes actiones servas facit, auferetur etiam ipsi Deo libertas. Omnino enim præscit, quid sit facturus, & tamen est agens liberrimum. Quia omnia quæ voluit, fecit
Pl CXV. 3.

Cum ergo Deus diserte dicat, se illa quæ prævidet impiorum scelera, nec velle, nec approbare, nec adjuvare, nec efficere, nec impellere voluntates: sed juramento confirmet, Ezech. XXXIII, II. Vivo ego, voluntas mea non est mors impii, sed ut convertatur a via mala &c. falsæ imò

blasphemæ sunt omnes consequentiæ, inferentes
coactitiam & immutabilem necessitatem in scele-
ribus, ex præscientia divina.

Deus enim, qui præscivit peccata Judæorum,
prævidit etiam hoc, quod volentes, id est, li-
bero arbitrio, ignoraturi sint 2. Pet. III, 5. ---

Est non postrema refutatio, quod illæ intricatæ
disputationes de præscientia non manarunt primo
ex fontibus Israëlitis: sed ex cisternis & lacunis Phi-
losophorum. Postea vero, sicut fieri solet, quæ-
siti sunt prætextus ex Scriptura. Nos vero, quia
videmus in præstantissimis ingeniis Philosopho-
rum, quam foede hallucinetur ratio, quando co-
gitationes suas sequitur de hoc loco, avocamus
hanc disputationem ab argumentationibus ratio-
nis ad legem & ad testimônium.

BUDD. Instit. Dogm. L. II. c. I. §. XXII. p. 228.

Nobis equidem, fateor, non constat, quo pacto
contingentia quælibet, quæve libere ab homini-
bus fiunt, a Deo cognosci, adeoque præsciri, hinc
& prædici possint: sed iniquum plane esset, ex no-
stri intellectus modulo infinitam divini intellectus
perfectionem æstimare velle. Hoc nobis sufficiat,
quod prævisio, seu præscientia, rebus ipsis nullam
inferat necessitatem, cum vel humanæ cognitio-
nis exemplo constet, posse aliquid præsciri, ut ta-
men inter præscientiam & effectum nullus inter-
cedat nexus causalis.

Sunt equidem, qui contradictionem quandam
hic se invenisse sibi videntur. Quod enim certo
non

non est futurum, hoc etiam certo sciri non posse, contendunt. Certo autem si futurum est, non erit contingens. Sed jam dudum observatum est ab aliis, id, quod ratione causæ, prout libere agere, vel non agere, potest, contingens, adeoque incertum & indeterminatum est, posita hac vel illa causæ actione, ceu certum & determinatum spectari, & eo modo ab intellectu infinito certo cognosci posse.

Nihil itaque obstat, quo minus aliquid certo modo contingens, certo modo necessarium sit: contingens scilicet, si ratione causæ, libertate agendi pollentis; necessarium, si hypothetice, posita certa causæ actione, spectetur. Nec adeo a præscientia divina, quod id, quod contingens est, ut certum spectari potest, oritur, sed a conditione ista, qua, posita certa causæ actione, non potest non certus quoque effectus sequi.

SCHERZ. *System. Loc. II. p. 46.*

Quicquid Deus præscit, *infallibiliter* quidem futurum est, sed non necessario, necessitate consequentis.

Præscit enim (N) *Actus voluntatis humana liberos: præscit voluntatem.* Ergo præscientia non adimit mihi volendi libertatem, infert acute AUGUST. I. III. de lib. Arb. c. IV. (vid. omnino PETAVIUM Tom. I. L. IV. c. VII.) addens: Sicuti tu memoria tua non cogis facta esse, quæ præterierunt; sic Deus præscientia sua non cogit facienda quæ futura sunt. (2) Præ-

scit Deus *omnia peccata*. Ergone per præscientiam suam est eorum causa? Blaspheme! Præsit (1) *Contingentia*. Ergone nullum in rerum natura contingens? Hoc Stoicum est. v. Dissert. nostram inaugura'em §. LXXXVII. BREITH. *Instit. Dogm. Loc. I c. III. §. VII.*

p. m. 116.

Hypothesis indubitata pronuntiatur Act. XV, 18. *Nota sunt Deo ab æternitate omnia ipsius opera.* Quæ si jungatur cum altera, Eph. 1, 11. *Deus omnia operatur ex consilio voluntatis suæ*; fundamentum invidium hoc inde construitur: *Quicquid aliquando est, vel erit Dei opus, id decrevit Deus ab æterno.*

Et quia hoc enunciatum *simpliciter est convertible*, accedit *quipollens ita*:

Quicquid non est vel erit Dei opus, id Deus non decrevit ab æterno:

ut Ipse conqueritur Ier. XXXII, 35. *Non venerat in animum meum, ut facerent abominationem hanc: quo pertinet lapsus primævus, cum omnibus malis moralibus: quorum nihil, nec per se, nec per creaturas operari, decrevit Deus; licet decreverit, talia nonnulla permittere, seu non impedire, ex iudicio iustissimo.*

Itaque observandum exactissime, Divinam PRÆSCIENTIAM habere quidem pro *objecto* omnia, & *bona & mala* visione præsentissima; sed *consilium voluntatis*, cum DECRETIS, pro *objecto* habere

habere tantum *bona*, etiam circa id, quod futurum *malum* prævidetur. Unde PROVIDENTIA quidem circa actiones quoque malas versatur *decretis* suis, sed multo aliter, quam circa bonas: quæ causa est *fundamentalis*, quod directio adhibeat diversam & variam *determinationem, impeditionem, permissionem*.

p. 121.

Directio circa mala versatur in duobus respectibus: (1) *Antecedenter*; ut, si peccatores non relinquunt locum concursui speciali, secundum Patris & Verbi *media*, tanquam ipsi Omnipotentiae *ordinata*; Eph. 1, 18. 19. 20. *Gratia* via repudiata, per viam *Iræ* concursus generalis procedat, sine consensu, sive influxu in vitium, h. e. defectum actionis. (2) *Consequenter*; ut Providentia limites ponat, ubi & quando sit cohibendus furor, videritque æterna sollicitudine, quomodo peccatorum *ἀραξία* ad *τάξις* justam, vel *moraliter* reducat, vel accommodetur *judicialiter*.

LIB. SYMB. F. C. p m. 799.

Præscientia Dei prævidet & novit etiam mala, antequam fiant: sed non ea ratione, quasi Dei voluntas propitia illa sit, ut fiant. Sed ea, quæ per versa diaboli & hominum voluntas molitur & efficere conatur, atque effectura est, hæc Deus longe ante prævidet, & novit.

Et ipsius præscientia etiam in malis rebus & operibus ordinem suum ita servat, ut a Do-

mino rebus malis (quas Deus nec vult, nec approbat) certæ metæ ponantur atque circumferantur, quas egredi nequeant, & iisdem præscribatur, quamdiu durare debeant: & quando & quomodo ea mala impediri rursus & puniri debeant. Et hæc omnia Dominus ita gubernat, ut ad nominis sui divini gloriam, & ad electorum suorum salutem cedant: impii vero confundantur & pudeant.

Principium & causa mali non est ipsa Dei præscientia: (Deus enim non creat, procurat, efficit aut operatur malum: sed neque illud juvat aut promovet:) at diaboli & hominum prava & perversa voluntas causa est mali.

Sic enim scriptum est Ose. XII, 9. Perditio TUA ex te est, Israël: tantummodo in me SALUS tibi. Et David inquit Ps. V, 5. Non Deus volens iniquitatem, tu es. conf. CARPZOV. Ifagog. p. 1628.

GÉRHARDUS *de Provident. c. IV. §. 53.*

Ut Deus in tempore volens permittit lapsum, nec tamen vult hominis lapsum; ita ab æterno decrevit permittere lapsum: nec tamen ipsum lapsum decrevit.

PAUL. ANTONIUS vid. TRIBBECHOV.

de Ortu Mali p. 33.

Ipsa notio, idea, natura possibilitatis peccati, non est a placito Dei, nec ideo, quod res statuta sint; sed illa (possibilitas peccati) ab eo est, quod res, si quæ statuuntur, ex sese & sine interventu placiti

citi Dei sint nihil solidum, nil (independentem) subsistens, nil se conservans, sint non Deus.

Quare ut deficienti sint capaces, non opus est, placitum Dei *positive* intervenire. Quod nil perfectionis habet, causam statuentem non requirit; nec statuitur, sed linquitur, ut sic dicam, intactum.

Peccatum est quid plane derelictum a Deo, qui non habet commercium in esse, in statuendo, in agendo, nisi cum realitate & perfectione.

Si creaturæ subsunt vanitati, sive evacuationi decoris suorum actuum, sui que status, si destituuntur gloria, quam a Deo acceperant, si steriles, si pugnantes, si inertes, non agentes, morientes, deprehenduntur, id sua ipsarum culpa non est (*ratione φύσεως, quam Creator dedit optimam*) sed culpa alicujus libere agentis, vel potius libere deficientis. Et quia sum variabilis, sc. A MEIPSO, quatenus natura mea non sum Ens summum & constantissimum, fieri potest, ut deficiam ab hoc statu non determinationis, in quo sum non determinatus a me, ad me, per me, ad inane aliquod spectrum pejus quam nihil, cui, quanquam ei subsit cogitatio realis & spontanea, absurda inest forma, quasi nimirum a me essem, possem, facerem aliquid reale. Et hoc est, quod, ubi accidit, PECCATUM EST, IMO HOC IPSA RADIX EST ET FUNDUM PECCATI INTIMUM, UNDE MANANT RELIQUA.

co. f. quæ supra 6. IX. adduximus ex BREITH. *Instit* p. 257. quod peccatum, cum non sit *res positiva*, sed *privatio* non possit, *stricte* loquendo, *formalem causam* habere, quemadmodum nec *efficientem*, proprie dictam, sed *deficientem* potius, ut AUGUST. observat de C. D. I. XII. c. VII. qua de re tamen consulendus CHEMNIT. Loc. de P. O. cap. IV. conf. HOEPFNER. Loc. XIII. p. 215.

De Ortu Mali p. 36. 37.

Quod si homo lapsus suum ipsius malum domesticum ne intelligere, ne cogitare quidem potest, vel *vult*, sine inclinatione saltem ad blasphemiam, sine devolutione & translatione causæ ad alium: O quantæ tenebræ originales! O quam periculosi errorum & perversi iudicii fontes! Concurfus divinus in negotio lapsus (1) conferri semper debet cum omnibus *premissis bonis* divinis, & cum *seria*, nulloque modo obscura præmonitione Gen. II, 17. Rom. V, 19. (2) Concurfus ille debet etiam conferri cum *libertate* hominis primæva, tanquam præcipuo *bono* ex istis præmissis. Alias, si Deus concursu suo necessitatem imponeret, ne concursus quidem ullo hic modo vocari posset; quoniam ita Deus concursu suo absoluto tolleretur, quod homini simpliciter & irrevocabiliter concessit. (3) Concurfus quidem Dei nullus fuit *ad* lapsum (*sed ad* proprie sumto) in libero tamen lapsu hominis concursus divinus generalis sese habet

(a) non

(α) non impediendo irresistibiliter, & quasi physice, quanquam impediendo moraliter, & plus quam moraliter.

(β) Permittendo tandem lapsum actu judiciali pœnali & voluntate quasi consequente, sed ut simul e vestigio.

(γ) Cogitaret de REMEDIO & Vindicis, paterne miserendo miseri hominis. *tanquam seducti*, ex mera gratia, ut adeo *interveniens* statim concursus, seu SUCCURSUS MEDICINALIS τῆ λογῆ, tractationi huic adjungendus omnino sit Sap. X, 1. Pf. XXV, 6. Exod. XXXIV, 6. 2. Sam. VII, 14. ubi iterum vox ΠΝ notanda, ut & Pf. VIII, 5. XXXVI, 8. XLV, 3. LXVIII, 19. CVII, 17. 20. 21. 15. 31. 8. Prov. VIII, 4. 31. Hos. II, 19. Es XXX, 18. 2. Paral. VI, 29. 30. conf. 1. Cor. XV, 21. 22. 45. sq. Rom. V. tot. XI, 32. Jac. IV, 5. Eph. I, 4. 9. 10. II, 4. 10. III, 9. V, 25. 32. 2. Tim. I, 9. Tit. I, 2. 1. Pet. I, 20. Col. I, 15. 14. 18. Jac. I, 18. 17. 13. Ita hæc, bene in animo ordinata omnia, concursum Dei, & *antecedentem* & *subsequentem* faciunt innocentissimum, justissimum, imo gratiosissimum.

Adfuit ergo quidem Deus (quomodo enim ejus præsentia & inspectio excludi posset?) attamen quando Deus hominem, suo pro arbitrii motu, *magis magisque* præcipitem, tandem amplius ab extremo lapsu non retinuit: non sic permisit lapsum ut cum indifferentia amoris, vel ἀσοφῶνῃ quali,

quasi, aut negligentia salutis humanæ in Deo, fieret lapsus hominis. Neque adeo permissiones divinæ sunt otiosæ, vel nudæ, sed serii justique actus judiciales; qui tamen *sub malo* diriguntur ad bonum, consiliaque admittunt restitutionis in integrum, quatenus ea fieri possit conveniente modo, ordine, tempore Ebr. X, 7. 26. sqq. Habac. IV, 2. Deut. IV, 30. 31. Ps. XC, 4. (ubi iterum vox רָחַם observanda) fuit enim concursus iste conjunctus cum ipsa commiseratione in ipso tam horribili judicio.

CHEMNIT. de Causa pecc. p. 160.

Quando Eva extendebat manum ad pomum interdictum, sustentabat quidem Deus loco motivam, verum non adjuvabat actionem vitiosam.

Scriptura non ita loquitur: Deum adjuvare malos, Zach. I, 15. de hostibus Israëlitis dicit: Ipsi adjuverunt in malum. Quia vero Deus est Salvator omnium, etiam infidelium, 1. Tim. IV, 10. recte & pie dicitur, Deo sustentante, non adjuvante.

Ad peccandum non adjuvamus a Deo. Sicut corporis oculus non adjuvatur a luce, ut ab ea clausus averfusque discedat; ut autem videat, adjuvatur ab ea: Ita Deus, qui est lux hominis, adjuvat, ut boni aliquid operemur. Si autem ab illo avertimus, nostrum est. Conversos ergo Deus adjuvat, averfos deserit. Sed etiam ut convertantur, ipse adjuvat, quod certe oculis corporis lux ista non præstat.

CHEM.

CHEMNIT. l. c. p. 159.

Cogitemus quanta sit abominatio in peccato, quod in ipsis Dei manibus, sustentantis & conservantis nos, tam petulanter ruimus contra Dei voluntatem, & illa operatione Dei, de qua Ioan. V, 16. dicit: Pater meus usque modo operatur & ego operor, abutimur ad summam ipsius contumeliam.

Cum manus extendimus, cum linguam movemus, in ipso vivimus, & movemur: & simul saepe manu, & lingua, quam Deo sustentante movemus, Deum oppugnamus. Unde Paulus non sine causa Rom. II, 4. tribus utitur vocabulis, valde vehementibus, *χρηστότητος, ἀνοχῆς, μακροθυμίας*. Agnoscamus ergo beneficium intercessionis Filii Dei, quod non statim quando peccamus extinguimur: alias non possemus ad poenitentiam redire, sed omnes in peccatis statim moreremur. Non autem inde texamus plus quam diabolicam consequentiam: In ipsis flagitiis portat nos Verbo potentiae suae: Ergo peccatum non est tam tetra abominatio. Paulus enim stomachabundus inquit Rom. II, 4. *Ἄν κατὰ φροσίνης*, irrides, longanimitatem Dei? Ignoras quod bonitas Dei te ad poenitentiam invitet? &c.

P. 147.

Notanda est differentia inter DIVITIAS *bonitatis divinae & patientiae & longanimitatis*, quibus ipse Deus ad poenitentiam ducit, & inter *iram*, quam

quam ipse homo duritie sua sibi THESAURIZAT in die iræ & revelationis justi iudicii Dei Rom. II, 4. 5.

Rom. IX, 23. dicit Paulus, Deum ad ostensionem divitiarum gloriæ suæ præparasse *vasa misericordie*, vocando, justificando &c. Sed de *vasis iræ* non dicit, quod Deus ea præparaverit, sed dicit v. 22. Vasa iræ aptata ad interitum. Unde autem sint aptata, explicavit c. V, 12. cum doceret, quomodo peccatum introierit in mundum, & per peccatum mors. Deus vero vasa illa, aliunde adaptata, tulit in magna longanimitate. Ergo non probavit, nec effecit.

Sed sicut Magistratus fert improbum civem, expectans ut corrigat se: ita quoque Deus non facit, sed tolerat impios, ut sese emendent. FULGENTIUS annotavit, quod non appellet *vasa culpa*, id est a Deo ordinata, ut scelera exerceant: sed *vasa iræ*, in quibus Deus propter iniquitatem ipsorum ostendit iram. Respexit huc Siracides c. XV, 12. Non sunt Deo *χρηστοι* homines impii: Id est: Non sicut Tyrannis belligerantibus necessarii sunt proditores, & alii profligati nebulones: ita ad suum usum ordinavit Deus impios.

conf. vener. Doct. LANGII solutionem Objectionum circa loca, quæ causam mali Deo tribuere videntur in *Causa Dei Adv. Naturalismum*. p. 248. sqq.

conf. ad loca ista omnino etiam vener. Senio-

ris D. MICHAELIS Biblia Hebraica. Magni CALOVII Bibl. illustr. & probatos interpretes alios, quorum selecta notitia facile haberi potest ex celeb. D. RAMBACHII *Instit. Hermen.* S. L. III. c. IX. §. V. VI. VII. p. m. 677. sqq.

ÆGID. HUNNIUS *de Provid.* p. 38.

Immota est regula; quæ quis abominatur, ea ipsum nec velle, nec juvare, nec quemquam ad ea impellere.

Peccatum sic Dei naturæ voluntatique adversatur, ut Deus non esset, si ullo modo istius auctor esset.

LUTHERUS *Tom. IV. Jen. Lat. fol. 672.*

Hæc regula certa est ac vera, Deum natura esse bonum, ideo nihil a Deo proficisci, nisi quod bonum est. Mors autem est mala, peccatum etiam est malum, item poenæ quæ peccatum sequuntur, sive sint corporales, sive spirituales: non igitur a Deo proficiscuntur hæc mala. Unde igitur, inquit, sunt hæc? sunt ex ipso peccato secundum sententiam: quacunque die comederis &c. Sed peccati porro causa quæ sit si roges, sacræ literæ ostendunt, id ex Satana esse, cui contra Verbum assenserunt nostri parentes & Deo inobedientes facti incurrerunt in horribiles poenas.

SUSPIRIUM.

O Pater luminum, arborem scientiæ boni & mali, annuente, & dante mihi, gratia Tua, contemplatus & meditatsum: non, quod arborem illam cupiam

piam tangere, sed ut ostendam, inter alios-
 ego etiam, Te, apud quem non est trans-
 mutatio, aut conversionis vel umbra (Iac.
 I, 17.) ab omni malo immunem, me au-
 tem, & omnes homines, esse peccatores
 indignos, quibus nihil amplius superest
 quam ut ad Christum, quem ex mera mi-
 sericordia propitiatorium proposuisti no-
 bis, per fidem in ipsius sanguine confu-
 gamus, (Rom. III, 25.) ut accipiamus mi-
 sericordiam, & gratiam inveniamus in
 opportunum auxilium (Ebr. IV, 16.) Des,
 quæso, Deus Domini nostri Iesu Christi,
 Pater gloriæ, des nobis Spiritum sapientiæ
 & revelationis in cognitionem Tui, des
 illuminatos mentis oculos, ut sciamus,
 Te esse Ipsam dilectionem, quæ non po-
 tuit non, animo plus quam benevolo, ut
 magnopere caveret lapsum, præmonere,
 dicendo: *De arbore scientiæ boni & mali;
 de hac, inquam, non comedes: quia, quo die
 comedes de ea, moriendo morieris* (Gen. II,
 17.) des ut probe agnoscamus & humili-
 ter fateamur, ex liberæ voluntatis abusu
 apud nos ortum esse, & adhuc quotidie
 oriri, malum. TIBI soli peccavimus, &
 malum in oculis TUIS fecimus, TE dese-
 rendo,

rendo, TE, Fontem aquarum vivarum, & excitando nobis foveas stygias, quæ non habent aquas, ut TU justificeris in loquendo Tuo, & purus sis in iudicando Tuo. (Ps. LI, 6.) Si laverimus nos nitro, & multiplicaverimus nobis sgmegma: maculas tamen retinebit iniquitas nostra coram TE. (Jer. II, 22.) Expiet nos Semen illud mulieris, quod gratiosissime statim post lapsum promissisti, ut mundi fiamus, lavet nos, ut præ nive dealbemur. Laus, honor & gloria æterna sit Tibi, Deus salutis nostræ, quod des veritatem Jacobo, misericordiam Abrahamo, & filiis ejus qui ex fide sunt, quam jurasti parentibus nostris primis a diebus antiquitatis (Mich. VII, 20.) Benedictus esto IEHOVAH, DEUS, faciens mirabilia solus. Et benedictum erit nomen gloriæ Tuæ in æternum, etiam pro castigationibus medicinalibus, quas utrique sexui hominum imposuisti, ut cognoscamus & videamus, quod malum & amarum sit deserere Te, IEHOVAH, Deum nostrum (Jer. II, 19.) O quam salutariter luget Ephraimus: castigasti me, & castigatus sum: converte me, ut convertar, quia Tu es IEHOVAH,

G

Deus

Deus meus. Post namque cum conversus fuero, consolationem habebō. (Jer. XXXI. 18.) Emisisti Protoplastos sapientissimo & paterno consilio ex horto Eden, & custodivisti per Cherubim viam arboris vitæ, ne persuaderet sibi homo, a Satana corruptus, se vivere posse in æternum, si emitteret manum suam & sumeret etiam de arbore vitæ, atque sic propriis viribus se posse vitam tibi sumere, (qua ratione posterior fraus pejor fuisset priori:) sed ut dares nobis de vero ligno vitæ, quod est in medio Paradisi Dei; ut fruamur eo, qui in ligno crucis se dedit pro nobis, & dixit peccatori pœnitenti ac credenti: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso. (Luc. XXII. 43.)

Custodias, quæso, Benignissime Deus, mentes nostras, ne altitudinem divitarum sapientiæ & cognitionis Tuæ rimari, ne imperscrutabilia judicia Tua perscrutari, ne impervestigabiles vias Tuas pervestigare curiose satagant, sed ut per quotidianam pœnitentiam indies humiliter dicere discant: quis cognovit mentem Domini? aut quis consiliarius Ejus fuit? (Rom. XI, 35. 34.) Des, quæso, ut nomen
IEHO-

IEHOVAH prædicare ex toto corde possumus, dicentes: Date magnitudinem Deo nostro. Petra ille est, cujus perfectum opus est; omnes viæ ejus sunt judicium, Deus fidelis veritatis ille; nec perversitas in eo. Justus & rectus ille. Num Deus perdidit nos? non, sed nosmet ipsi, filii ejus, sumus macula nobismet ipsis. (Deut. XXXII. 3. 4. 5.) Væ genti peccatrici; femini malorum, filiis corruptoribus! qui dereliquerunt IEHOVAM; abalienarunt se retrorsum. (Jes. I, 3.) Concludas nos omnes, Alme Deus, in incredulitatem, & Spiritus Sanctus arguat nos de peccato illo, ita ut agnoscamus iniquitatem ἀπιστίας, & necessitatem fidei, atque in fide ambulemus, tanquam unica ad pacem & tranquillitatem cordis via, veniendo ad Iesum, tollendo jugum ejus & discendo ab ipso, quia mitis est, & humilis corde, atque sic inveniamus requiem pro animabus nostris. (Matth. XI, 29.) Confundas & contundas omnes μεθοδείας, & fraudes Diaboli, quibus doctrinam Verbi Tui de Ortu mali confundere, ac quo minus originem & magnitudinem mali rite perpendamus, aut Medicum ac gratiam medicinalem

sollicite iustoque ordine quæramus, impedire satagit. Tu, Domine, confortasti me, ut potuerim resistere in die mala, & extinguere omnia maligni tela ignita, quibus etiam, quando arborem scientiæ meditatus sum, me petiit ita, ut schedulas iterum iterumque reposuerim. Sufficiet mihi, mi Deus, si aliquid saltem scripsero, quod per benedictionem Tuam gratiosam aliquo modo in Nominis Tui S. S. gloriam proximo docili prodesse, & satanæ derogare poterit. Tu, Deus pacis, conteres satanam sub pedes nostros brevi. Gratia Domini nostri, JESU CHRISTI, sit nobiscum. Tibi, qui potes nos stabilire juxta Evangelium, soli sapienti Deo, per IESUM CHRISTUM, Tibi, gloria in secula Amen.



— 1. —

50 B $\frac{17}{17}$

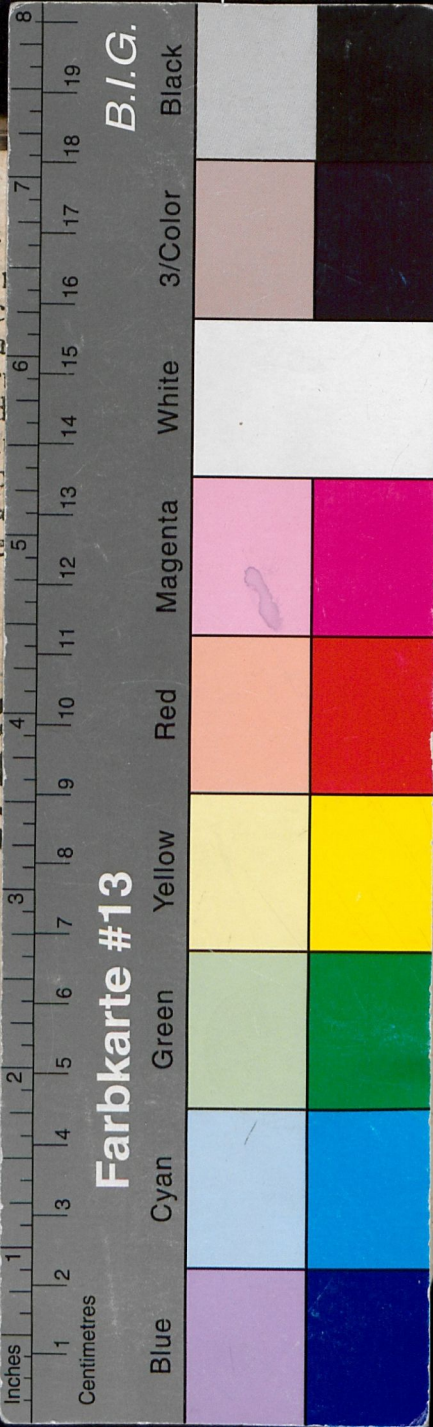
ULB Halle
004 928 253

3



Handwritten scribbles and initials, possibly 'Bf' and 'u f'.





MEDITATIO THEOLOGICA
DE
ARBORE SCIENTIÆ
BONI ET MALI,
QVOD
*AB EVENTU, QVEM DEUS
PRÆVIDIT, DICTA SIT,*
ET QVOD TESTETUR,
*A DEO PRÆCAUTUM ATOVE
PROVISUM ESSE, NE HOMO
PECCARET.*

ACCEDIT
SERIES POSITIONUM ET OB-
SERVATIONVM,
*EX PROBATIS THEOLOGIS DE PRÆ-
SCIENTIA DEI ET CAVSSA
PECCATI,*
DOCTIS ET PIIS MEDITATIONIBUS OBLATA
A
IACOBO CONRADO BALDAMO,
V. D. M.

MAGDEBURGI,
TYPIS CHRISTIANI LEBERECHT FABRI.
A. MDCCXXXII.

2